

PROCEDURA BEZPIECZEŃSTWA „BEZPIECZNA SZKOŁA”

ZAGROŻENIA I DZIAŁANIA W ZAKRESIE BEZPIECZEŃSTWA
FIZYCZNEGO I CYFROWEGO UCZNIÓW
W SZKOLE PODSTAWOWEJ NR 24 W GDAŃSKU

SZKOŁA PODSTAWOWA NR 24 W GDAŃSKU IM. GUSTAW MORCINKA
UL. LILLI WENEDY 19 80-419 GDAŃSK

Spis treści

Rozdział I

BEZPIECZEŃSTWO FIZYCZNE W SZKOLE 3

1. Zagrożenia zewnętrzne i procedury reagowania w razie wystąpienia zagrożenia 3

- 1.1. Ewakuacja w trakcie lekcji i przerwy – zasady postępowania po ogłoszeniu alarmu w szkole i placówce oświatowej (pożar w szkole) 3
- 1.2. Wtargnięcie napastnika (terrorysty) do szkoły – postępowanie nauczyciela, współpraca z policją..... 6
- 1.3. Podłożenie ładunku wybuchowego – postępowanie w wyniku zamachu bombowego 9
- 1.4. Podłożenie podejrzanego pakunku – postępowanie w sytuacji kryzysowej oraz uruchomienie procedury działań 10
- 1.5. Skażenie chemiczne lub biologiczne szkoły – procedury postępowania w przypadku uwolnienia się niebezpiecznych dla ludzi i środowiska substancji chemicznych oraz zastosowania broni biologicznej..... 13
- 1.6. Epidemia; kataklizm – procedury postępowania w przypadku wystąpienia sytuacji nadzwyczajnej 17

2. Zagrożenia wewnętrzne i procedury reagowania w przypadku wystąpienia zagrożenia ... 17

- 2.1. Agresywne zachowania w szkole lub zjawisko tzw. Fali – procedury postępowania w przypadku wystąpienia na terenie szkoły zachowań agresywnych, tj. agresji fizycznej i słownej ucznia lub nauczyciela 17
- 2.2. Substancje psychoaktywne – procedura postępowania w przypadku znalezienia w szkole substancji psychoaktywnych 21
- 2.3. Kradzież; wymuszanie – procedura postępowania w przypadku wystąpienia w szkole kradzieży bądź wymuszenia pieniędzy lub przedmiotów wartościowych 24
- 2.4. Pedofilia i uwodzenie – procedura postępowania w przypadku wystąpienia zjawiska pedofili w szkole 25
- 2.5. Pornografia – procedury postępowania w przypadku rozpowszechniania przez ucznia pornografii w szkole 26
- 2.6. Nieprawidłowe zachowania psychoseksualne w szkole – procedury postępowania w przypadku wystąpienia prostytucji 27
- 2.7. Procedura postępowania w sytuacji wystąpienia niepokojących zachowań seksualnych uczniów w szkole..... 28
- 2.8. Wypadek ucznia w szkole – procedury postępowania pracowników szkoły gwarantujące poszkodowanemu w wypadku uczniowi należyłą opiekę i niezbędną pomoc 29
- 2.9. Czyn karalny popełniony przez ucznia – procedury postępowania w przypadku popełnienia przez ucznia czynu karalnego oraz udzielania pomocy uczniowi będącemu sprawcą czynu karalnego 33

2.10. Ofiara czynu karalnego – procedury postępowania w przypadku zidentyfikowania w szkole ucznia będącego ofiarą czynu karalnego oraz udzielania pomocy uczniowi będącemu ofiarą czynu karalnego	34
--	----

Rozdział II

BEZPIECZEŃSTWO CYFROWE

1. Strategiczne i profilaktyczne działania w szkole w zakresie bezpieczeństwa	35
1.1. Działania strategiczne – opracowanie i realizacja Szkolnego Planu Zapewnienia Bezpieczeństwa Cyfrowego	35
1.2. Szkolne działania profilaktyczne mające na celu zapewnienie bezpieczeństwa	36
1.3. Instytucje wspierającej cyberbezpieczeństwo	40
2. Obligatoryjne działania na rzecz bezpieczeństwa cyfrowego w szkole	41
2.1. Obligatoryjne działania interwencyjne	41
2.2. Działania szkoły adresowane do instytucji i organizacji zewnętrznych	43
2.3. Dostęp do treści szkodliwych, niepożądanych, nielegalnych – procedura reagowania	44
2.4. Zagrożenia prywatności	46
2.5. Nadmierne korzystanie z Internetu – procedura reagowania	49
2.6. Dezinformacja, bezkrytyczna wiara w treści zamieszczone w Internecie, nieumiejętność odróżniania treści prawdziwych od nieprawdziwych, w tym szkodliwych reklam – procedury reagowania	50
2.7. Cyberprzemoc – procedura reagowania	52
2.8. Seksting – procedura reagowania	56
2.9. Bezprawne użycie cudzego wizerunku w sieci – procedura reagowania	58
2.10. Niebezpieczne kontakty w Internecie – procedura reagowania	60
2.11. Łamanie prawa autorskiego – procedura reagowania	62

Rozdział III

BEZPIECZEŃSTWO TECHNICZNE SIECI I SPRZĘTU IT

1. Zasady bezpieczeństwa sieci i sprzętu IT	65
2. Procedura reagowania w przypadku wystąpienia incydentu zagrożenia cyberbezpieczeństwa w szkole	67
3. Linki do stron oraz telefony do instytucji wspierających cyberbezpieczeństwo	69

ROZDZIAŁ I

BEZPIECZEŃSTWO FIZYCZNE W SZKOLE

1. Zagrożenia zewnętrzne i procedury reagowania w razie wystąpienia zagrożenia

Do najczęściej występujących zewnętrznych zagrożeń fizycznych należą: wybuch pożaru, podejrzenie podłożenia ładunku wybuchowego, otrzymanie podejrzanego przesyłki, wtargnięcie terrorysty do szkoły, zagrożenie skażeniem niebezpiecznymi środkami chemicznymi lub biologicznymi, epidemia i kataklizm.

W niemal każdym z powyższych przypadków dochodzi do ogłoszenia alarmu i ewakuacji uczniów oraz personelu szkoły. Sposób ich przeprowadzenia powinien być znany wszystkim, a ćwiczenia w przeprowadzaniu ewakuacji powinny odbywać się raz w roku szkolnym.

1.1. Ewakuacja w trakcie lekcji i przerwy – zasady postępowania po ogłoszeniu alarmu w szkole i placówce oświatowej (pożar w szkole).

Alarm lokalny w szkole ma na celu zapewnienie bezpieczeństwa w razie zagrożenia życia i zdrowia uczniów przebywających na terenie szkoły. Najważniejszym działaniem, jakie należy podjąć w przypadku stwierdzenia zagrożenia, jest jak najszybsze powiadomienie o niebezpieczeństwie wszystkich osób znajdujących się w strefie zagrożenia i natychmiastowe podjęcie działań mających na celu ratowanie zdrowia i życia osób zagrożonych.

Alarm lokalny w szkole jest sygnałem, który powinien być znany wszystkim uczniom i pracownikom szkoły. Tylko w przypadku, gdy nastąpiło bezpośrednie zagrożenie życia, nauczyciel sam podejmuje decyzję o ewakuacji, nie czekając na ogłoszenie alarmu.

	Ewakuacja w trakcie lekcji i przerwy zasady postępowania po ogłoszeniu alarmu w szkole
Cel	Zapewnienie zdrowia i bezpieczeństwa w razie zagrożenia życia i zdrowia osób przebywających na terenie szkoły.
Osoby odpowiedzialne za zarządzanie	Dyrektor szkoły, wicedyrektor szkoły. W przypadku ich nieobecności – osoba upoważniona.
Podstawy uruchomienia procedury	Najczęstszymi przyczynami, dla których może zajść konieczność ogłoszenia alarmu w szkole, są zagrożenia związane z powstaniem pożaru , a także możliwość rozprzestrzenienia na terenie szkoły niebezpiecznych substancji chemicznych lub ładunków wybuchowych . Alarm lokalny w szkole jest jednym z kilku rodzajów alarmów, które mogą być ogłaszane w konsekwencji wystąpienia zagrożeń ekologicznych lub innych spowodowanych działalnością człowieka.

Zgłoszenie zagrożenia i ogłoszenie alarmu lokalnego	1) W przypadku stwierdzenia zagrożenia należy niezwłocznie powiadomić o niebezpieczeństwie dyrektora szkoły. 2) O ewakuacji decyduje dyrektor szkoły, który po otrzymaniu meldunku od nauczyciela lub innej osoby zgłaszającej zagrożenie oraz rozpoznaniu sytuacji podejmuje decyzję o zawiadomieniu służb (Policja, Straż Pożarna) i ogłoszeniu alarmu. 3) Przy ogłoszeniu alarmu korzystamy z sygnału alarmu lokalnego, którym w szkole są trzy sygnały dzwonka, trwające około 10 sekund każdy, następujące bezpośrednio po sobie. W sytuacji braku prądu, sygnał alarmowy może być ogłaszany za pomocą gwizdka lub dzwonka ręcznego z jednoczesnym komunikatem słownym podawanym przez osoby ogłaszające alarm. Jest to sygnał do natychmiastowego działania dla wszystkich pracowników szkoły oraz do bezwzględnego wykonywania poleceń nauczycieli przez uczniów. 4) Alarm lokalny w szkole jest sygnałem, który powinien być znany wszystkim uczniom i pracownikom szkoły. 5) Wszystkie osoby znajdujące się w strefie zagrożenia podejmują natychmiastowe działania mające na celu ratowanie zdrowia i życia osób zagrożonych. 6) Tylko w wypadku, gdy nastąpiło bezpośrednie zagrożenie życia – nauczyciel sam podejmuje decyzję o ewakuacji (nie czekając na ogłoszenie alarmu).	
Powiadomienie służb	Telefony alarmowe	⇒ Europejski Telefon Alarmowy obowiązującym na terenie całej Unii Europejskiej 112 ⇒ Policja 997 ⇒ Straż Pożarna 998 ⇒ Pogotowie Ratunkowe 999 ⇒ Pogotowie Energetyczne 991 ⇒ Pogotowie Gazowe 992 ⇒ Pogotowie Ciepłownicze 993 ⇒ Pogotowie Wodno-Kanalizacyjne 994 ⇒ Wojewódzkie Centrum Zarządzania Kryzysowego 987 ⇒ Infolinia Policji (połączenie bezpłatne) 800 120 226
	W zależności od zagrożenia wybierz jeden z wymienionych numerów telefonów, a po zgłoszeniu operatora	⇒ nazwę i adres szkoły, ⇒ rodzaj stwierdzonego zagrożenia, ⇒ imię i nazwisko oraz pełnioną funkcję, ⇒ telefon kontaktowy, ⇒ zrealizowane przedsięwzięcia,

	podaj następujące informacje:	⇒ potwierdź przyjęcie zgłoszenia i zapisz dane przyjmującego zgłoszenie
Sposób działania – ewakuacja	1) Od tej chwili wszystkie działania mają prowadzić do jak najszybszej ewakuacji wszystkich osób znajdujących się na terenie szkoły. Plan ewakuacji określony jest w instrukcji bezpieczeństwa pożarowego szkoły i wywieszony na każdym poziomie korytarzy szkolnych. 2) Uczniowie bezwzględnie podporządkowują się poleceniom nauczyciela, który w czasie ogłoszenia alarmu prowadzi lekcje. 3) Na polecenie nauczyciela uczniowie ustawiają się w szeregu i w sposób zorganizowany kierują się do wskazanego wyjścia ewakuacyjnego. 4) Należy się poruszać po prawej stronie korytarzy i klatek schodowych, wykonując polecenia osób funkcyjnych. 5) Nauczyciele i uczniowie, którzy mają lekcje na wyższych kondygnacjach, schodzą po stwierdzeniu, że uczniowie niższych kondygnacji opuścili już budynek i drogi ewakuacyjne są już wolne. 6) Po opuszczeniu budynku uczniowie wraz z nauczycielem udają się na miejsce zbiórki. 7) Jeżeli alarm jest ogłoszony w czasie przerwy to uczniowie natychmiast skupiają się wokół najbliższego stojącego nauczyciela i w sposób zorganizowany kierują się do wskazanego wyjścia ewakuacyjnego. 8) Zbiórka na placu alarmowym służy sprawdzeniu obecności uczniów klas i ustalenia osób nieobecnych. Jest to bardzo istotne dla prowadzenia akcji ratunkowej przez wezwane służby ratownicze.	
Najważniejsze zasady, które powinien pamiętać i przestrzegać każdy uczeń z chwilą ogłoszenia alarmu w szkole	1) Słuchaj i wykonuj dokładnie polecenia nauczyciela 2) Bądź opanowany, nie ulegaj panice. 3) Po przerwaniu zajęć udaj się na miejsce zbiórki wraz z klasą lub grupą drogą wskazywaną przez nauczyciela. 4) Pomagaj osobom słabszym. 5) Bezwzględnie podporządkowuj się osobom funkcyjnym. 6) Nie lekceważ zagrożenia, nawet wówczas, gdy nie zagraża ci bezpośrednio.	
Najważniejsze zasady bezpiecznej ewakuacji osób niepełnosprawnych	1) W przypadku osób niepełnosprawnych bezpieczna ewakuacja powinna uwzględniać rodzaj oraz stopień niepełnosprawności, wiek wychowanków i ewentualne wykorzystanie na potrzeby ewakuacji pomocy ze strony innych osób (pracowników, uczniów). 2) W celu ułatwienia ewakuacji osób z niepełnosprawnościami należy: a) sporządzić listę uczniów z różnymi niepełnosprawnościami; b) wyznaczyć opiekunów osób z niepełnosprawnością na czas ewakuacji, jeśli zachodzi taka konieczność; c) wcześniej przeszkolić opiekunów osób z niepełnosprawnością w zakresie technik ewakuacji.	

WAŻNE – powyższe zasady dotyczące najważniejszych zasad bezpiecznej ewakuacji osób niepełnosprawnych obowiązują we wszystkich procedurach i instrukcjach związanych bezpieczeństwem fizycznym w szkole.

1.2. Wtargnięcie napastnika (terrorysty) do szkoły – postępowanie nauczyciela, współpraca z policją

	Wtargnięcie napastnika (terrorysty) do szkoły – postępowanie nauczyciela, współpraca z policją
Cel	Zapewnienie zdrowia i bezpieczeństwa w razie zagrożenia życia i zdrowia osób przebywających na terenie szkoły
Osoby odpowiedzialne	Dyrektor szkoły, wicedyrektor szkoły, pedagog/psycholog szkolny, nauczyciele.
Podstawy uruchamiania procedury	Poniższe rekomendacje odnoszą się do niezbędnej reakcji nauczyciela i dotyczą sytuacji: 1) wtargnięcia napastnika z niebezpiecznym narzędziem lub bronią, który strzela do osób znajdujących się na korytarzu i w salach lekcyjnych, tzw. aktywny strzelec; 2) bezpośredniego kontaktu z napastnikami, którzy dążą do przejęcia kontroli nad szkołą; 3) w przypadku działań antyterrorystycznych podjętych przez policję.
Sposób postępowania w przypadku wtargnięcia napastnika z niebezpiecznym narzędziem lub bronią, która strzela do osób znajdujących się w szkole tzw. aktywnego strzelca	1) Jeżeli nie miałeś szansy na ucieczkę, ukryj się, zamknij drzwi na klucz (zabarykaduj się) – szybkie zamknięcie drzwi może uniemożliwić napastnikowi wejście do pomieszczenia i zabicie kolejnych osób. 2) Wycisz i uspokój uczniów – wszelkie dźwięki wydostające się z sal lekcyjnych mogą spowodować próbę wejścia napastnika do pomieszczenia lub ostrzelanie sali lekcyjnej przez drzwi czy ścianę. 3) Zaopiekuj się uczniami ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi i uczniami, którzy potrzebują pomocy – należy zwrócić szczególną uwagę na dzieci, które specyficznie reagują na stres i mogą mieć problemy z opanowaniem emocji. 4) Każ bezwzględnie wyciszyć, wyłączyć telefony – niespodziewane sygnały telefonów mogą zdradzić obecność osób wewnątrz zamkniętych pomieszczeń i zachęcić napastnika do wejścia. 5) Poinformuj Policję wysyłając informację tekstową – SMS o zaistniałej sytuacji – w przypadku wtargnięcia napastnika do szkoły niezbędnym jest natychmiastowe przekazanie informacji Policji. 6) Zasłoń okno, zgaś światło – należy zaciemnić salę, aby utrudnić obserwację osób zabarykadowanych w salach lekcyjnych przez osoby współpracujące z napastnikami, a znajdujące się na zewnątrz obiektu szkolnego.

	7) Nie przemieszczaj się – przemieszczanie się może powodować dźwięki lub cień, który może zostać zauważony przez napastników. 8) Stań poniżej linii okien, zejźdź ze światła drzwi – przebywanie w świetle drzwi rzuca cień i może zostać zauważone przez napastników. 9) Zejźdź z linii strzału, połóż się na podłodze – z reguły napastnicy strzelają na wysokości około 1 do 1,5 m. Strzały z broni palnej bez problemu penetrują drzwi i mogą zabić osoby znajdujące się wewnątrz. 10) Jeżeli padną strzały, nie krzycz – napastnicy oddając na ślepo strzały przez zamknięte drzwi chcą sprowokować krzyki przerażonych osób i upewnić się czy w salach rzeczywiście nikogo nie ma. 11) Nie otwieraj nikomu drzwi – interweniujące oddziały policji w przypadku takiej konieczności same otworzą drzwi. Napastnicy mogą zmusić osoby funkcyjne do przekazania komunikatu, który ma spowodować otwarcie drzwi. 12) W przypadku wtargnięcia napastnika do pomieszczenia podejmij walkę, która może być ostatnią szansą na uratowanie życia – w sytuacji obecności aktywnego strzelca jego celem jest zabicie jak największej liczby ludzi. W takiej sytuacji podjęcie walki może dać jedyną szansę na uratowanie życia.
Sposób postępowania w przypadku bezpośredniego kontaktu z napastnikami, którzy dążą do przejęcia kontroli nad szkołą	1) Wykonuj bezwzględnie polecenia napastnika – wszelkie próby oporu mogą być uznane przez napastników jako akt agresji i zakończyć się śmiercią zakładników. 2) Nie udawaj bohatera – osoby stawiające opór napastnikom giną pierwsze. 3) Na żądanie terrorystów oddaj im przedmioty osobiste, np. telefon – wszelkie próby oszukania napastników mogą zakończyć się śmiercią osoby oszukującej. 4) Poinformuj, że nie możesz wykonać jakiegoś polecenia – w takim przypadku ewentualne niewykonanie polecenia napastników nie zostanie potraktowane jako próba oporu. 5) Nie patrz terrorystom w oczy, unikaj kontaktu wzrokowego – w takiej sytuacji patrzenie w oczy może zostać uznane za akt prowokacji i agresji. 6) Nigdy nie odwracaj się plecami do napastnika – odwracanie plecami może zostać uznane jako akt agresji czy lekceważenia, utrudnia także orientację w sytuacji. 7) Nie zwracaj na siebie uwagi – niezwracanie na siebie uwagi może zwiększyć szansę na uratowanie życia w przypadku, gdy zamachowcy zdecydują się zabić kogoś dla przykładu.

	8) Nie lekceważ napastnika i nie bądź agresywny – brak szacunku i agresja mogą zostać ukarane przez zamachowców. 9) Nie oszukuj terrorysty – oszustwo może zostać potraktowane jako brak szacunku czy agresji i zostać ukarane. 10) Uspokój uczniów, zawsze zwracaj się do nich po imieniu – zwracanie się do uczniów po imieniu pozwala na ich spersonalizowanie, co może spowodować lepsze ich traktowanie przez zamachowców. 11) Poinformuj napastnika o uczniach ze schorzeniami – wiedza ta w konsekwencji obniży agresję ze strony zamachowców wobec dzieci, których zachowanie odstaje od reszty. 12) Pytaj zawsze o pozwolenie, np. gdy chcesz się zwrócić do uczniów – każda aktywność podjęta bez zgody zamachowców może zostać potraktowana jako akt oporu czy agresji i w konsekwencji ukarana. 13) Zawsze korzystaj z dobrej woli terrorysty – nigdy nie wiadomo, kiedy kolejny raz będziemy mogli napić się czy zjeść posiłek.
Sposób postępowania w przypadku działań antyterrorystycznych podjętych przez policję	1) Nie uciekaj z miejsca zdarzenia, nie wykonuj gwałtownych ruchów – możesz zostać uznany za terrorystę – policja w trakcie operacji odbijania zakładników nie jest w stanie odróżnić napastników od ofiar. 2) Nie próbuj pomagać służbom ratowniczym, dyskutować z nimi – próba pomocy siłom bezpieczeństwa bez ich wyraźnej zgody czy prośby może zostać potraktowane jako akt agresji. 3) Połóż się na podłodze, trzymaj ręce z otwartymi dłońmi najlepiej na wysokości głowy – taka pozycja pozwala widzieć ewentualne niebezpieczne narzędzia będące w posiadaniu zamachowców, którzy wtopili się w szeregi zakładników. 4) Słuchaj poleceń i instrukcji grupy antyterrorystycznej, poddawaj się jej działaniom – postawa taka ułatwia działania policji, a także identyfikację zamachowców, którzy próbują się wtopić w szeregi napastników. 5) Odpowiadaj na konkretne pytania policjantów – służby interwencyjne potrzebują faktów. 6) Nie trzyj oczu w przypadku użycia gazów łzawiących – tarcie oczu tylko pogarsza skutki użycia gazu łzawiącego. 7) Pytaj o pozwolenie zaopiekowania się swoimi uczniami – wszelkie samowolne działania mogą zostać potraktowane jako akt agresji i mogą utrudnić akcję ratunkową. 8) Odpowiadaj na pytania funkcjonariuszy – policja zbiera kluczowe informacje mające się przyczynić do skutecznej akcji uwolnienia zakładników i identyfikacji zamachowców. 9) Bądź przygotowany na traktowanie ciebie jako potencjalnego terrorysty, dopóki twoja tożsamość nie zostanie potwierdzona

	– w pierwszej fazie operacji odbijania zakładników policja nie jest w stanie odróżnić zakładników od napastników, którzy często próbują się wtapiać w tłum i uciec z miejsca ataku. 10) Po wydaniu polecenia wyjścia – opuść pomieszczenie jak najszybciej, oddal się we wskazanym kierunku – w przypadku interwencji sił bezpieczeństwa należy wykonać polecenia dokładnie tak, jak tego chcą siły interwencyjne. 11) Nie zatrzymuj się dla zabrania rzeczy osobistych, zawsze istnieje ryzyko wybuchu lub pożaru – najważniejsze jest uratowanie życia i zdrowia, a dopiero później ratowanie dóbr materialnych.
--	---

1.3. Podłożenie ładunku wybuchowego – postępowanie w wyniku zamachu bombowego

	Podłożenie ładunku wybuchowego
Cel	Zapewnienie zdrowia i bezpieczeństwa w razie zagrożenia życia i zdrowia osób przebywających na terenie szkoły
Osoby odpowiedzialne	Dyrektor szkoły, wicedyrektor szkoły, pracownicy szkoły
Podstawy uruchomienia procedury	Uzyskanie informacji o podłożeniu ładunku wybuchowego. Przez materiał wybuchowy rozumiemy związek chemiczny lub mieszaninę kilku związków chemicznych, która jest zdolna w odpowiednich warunkach do gwałtownej reakcji chemicznej i której towarzyszy wydzielenie wielkiej liczby produktów gazowych w postaci wybuchu (detonacji lub deflagracji). Określenie ładunek materiału wybuchowego oznacza określoną ilość materiału wybuchowego przygotowanego do wysadzenia.
Otrzymanie informacji o podłożeniu ładunku wybuchowego	1) Prowadząc rozmowę z osobą informującą o podłożeniu ładunku wybuchowego zapamiętaj jak największą liczbę szczegółów – uzyskane informacje/szczegóły mogą być istotne dla policji dla identyfikacji sprawcy alarmu. 2) Zapisz natychmiast wszystkie uzyskane lub zapamiętane informacje – w przypadku stresującej sytuacji po pewnym czasie możesz mieć problemy z przypomnieniem sobie istotnych informacji. 3) Poinformuj niezwłocznie o otrzymaniu zgłoszenia osobę odpowiedzialną w szkole za uruchomienie procedury – osoba odpowiedzialna może zarządzić ewakuację całości personelu szkoły. 4) Po usłyszeniu sygnału o podłożeniu ładunku wybuchowego rozpocznij ewakuację zgodnie z planem ewakuacji – ewakuacja musi być rozpoczęta niezwłocznie po ogłoszeniu odpowiedniego sygnału. Ma ona na celu ochronę personelu przed skutkami ewentualnej eksplozji ładunku.

	5) Nie używaj telefonu komórkowego – eksplozja ładunku może zostać zainicjowana falami emitowanymi przez telefon komórkowy. 6) Sprawdź, jeżeli możesz, czy w klasie pozostały przedmioty, które nie należą do jej wyposażenia – stwierdzenie obecności nieznanego przedmiotu w klasie może przyspieszyć akcję policji i zminimalizować skutki ewentualnej eksplozji. 7) Bezwzględnie wykonuj polecenia osoby kierującej sytuacją kryzysową lub funkcjonariuszy służb – w trakcie uruchomienia procedury niezbędna jest dyscyplina i niezwłoczne wykonywanie wszystkich poleceń osoby kierującej sytuacją kryzysową. 8) W miejscu ewakuacji policz wszystkie dzieci i poinformuj osobę odpowiedzialną za kierowanie działaniami kryzysowymi – szybkie sprawdzenie obecności wszystkich dzieci, ułatwi zakończenie ewakuacji całości personelu szkoły. 9) Poinformuj rodziców o miejscu odbioru dzieci i drodze dojazdu – informacja ta pozwoli rodzicom na sprawny odbiór dzieci i nie spowoduje blokowania dróg ewakuacyjnych
--	--

1.4. Podłożenie podejrzanego pakunku – postępowanie w sytuacji kryzysowej oraz uruchomienie procedury działań

	Podłożenie podejrzanego pakunku
Cel	Zapewnienie zdrowia i bezpieczeństwa w razie zagrożenia życia i zdrowia osób przebywających na terenie szkoły
Osoby odpowiedzialne	Dyrektor szkoły, wicedyrektor szkoły, pracownicy szkoły
Podstawy uruchomienia procedury	Uzyskanie informacji o podłożeniu podejrzanego pakunku. Podejrzan pakunek to przesyłka z ładunkiem wybuchowym lub nieznaną substancją. Przez podejrzan pakunek rozumiemy również przesyłkę, która może zawierać ładunek wybuchowy.
Sposób działania w przypadku podejrzenia otrzymania podejrzanego przesyłki	1) Odizoluj miejsce znajdowania się podejrzanego pakunku – należy założyć, że podejrzan pakunek jest ładunkiem wybuchowym, dopóki taka ewentualność nie zostanie wykluczona. 2) Nie dotykaj, nie otwieraj i nie przesuwaj podejrzanego pakunku – w przypadku ładunku wybuchowego może on eksplodować w trakcie próby manipulowania. 3) Okryj pakunek w przypadku stwierdzenia wydobywania się z niego innej substancji (tylko jeżeli czas na to pozwala) – okrycie pakunku w przypadku wycieku nieznanego substancji może ograniczyć

	rozprzestrzenianie się substancji. 4) Poinformuj o stwierdzeniu pakunku osobę odpowiedzialną za uruchomienie procedury – osoba odpowiedzialna może zarządzić ewakuację całości personelu szkoły. 5) Po usłyszeniu sygnału o podłożeniu ładunku wybuchowego rozpocznij ewakuację zgodnie z planem ewakuacji – ewakuacja musi być rozpoczęta niezwłocznie po ogłoszeniu odpowiedniego sygnału. Ewakuacja ma na celu ochronę personelu przed skutkami ewentualnej eksplozji ładunku. 6) Nie używaj telefonu komórkowego – eksplozja ładunku może zostać zainicjowana falami emitowanymi przez telefon komórkowy. 7) Bezwzględnie wykonuj polecenia osoby kierującej sytuacją kryzysową lub funkcjonariuszy służb – w trakcie uruchomienia procedury niezbędna jest dyscyplina i niezwłoczne wykonywanie wszystkich poleceń osoby kierującej sytuacją kryzysową. 8) W miejscu ewakuacji policz wszystkie dzieci i poinformuj osobę odpowiedzialną za kierowanie działaniami kryzysowymi – szybkie sprawdzenie obecności wszystkich dzieci, ułatwi zakończenie ewakuacji całości personelu szkoły. 9) Jeśli jest to możliwe, poinformuj rodziców o miejscu odbioru dzieci i drodze dojazdu – informacja ta pozwoli rodzicom na sprawny odbiór dzieci i nie spowoduje blokowania dróg ewakuacyjnych.
--	---

Instrukcja postępowania w przypadku podejrzanego podłożenia na terenie szkoły ładunku wybuchowego lub podejrzanego pakunku

Osoby odpowiedzialne za zarządzenie	
Dyrektor placówki lub w przypadku jego nieobecności wicedyrektor; w przypadku ich nieobecności – osoba przez nich wcześniej upoważniona	
Otrzymanie informacji o podłożeniu ładunku wybuchowego	Zauważenie podejrzanego pakunku
Prowadząc rozmowę z osobą informującą o podłożeniu ładunku wybuchowego, zapamiętać jak największą ilość szczegółów.	Odizolować miejsce zlokalizowanego podejrzanego pakunku
Zapisać natychmiast wszystkie uzyskane lub zapamiętane informacje.	Nie dotykać, nie otwierać i nie przesuwać podejrzanego pakunku.
Poinformować niezwłocznie o otrzymaniu zgłoszenia osobę odpowiedzialną za uruchomienie procedury.	Okryć pakunek w przypadku stwierdzenia wydobywania się z niego innej substancji (tylko jeżeli czas na to pozwala)

Po usłyszeniu sygnału o podłożeniu ładunku wybuchowego rozpocząć ewakuację zgodnie z planem ewakuacji.	Poinformować o zauważeniu pakunku osobę odpowiedzialną za uruchomienie czynności.
Nie używać telefonu komórkowego	Po usłyszeniu sygnału o podłożeniu ładunku wybuchowego rozpocząć ewakuację zgodnie z planem ewakuacji.
Wychodząc z sali, sprawdzić w miarę możliwości, czy w klasie pozostały przedmioty, które nie należą do jej wyposażenia.	Nie używać telefonu komórkowego.
Bezwzględnie wykonać polecenie osoby kierującej sytuacją kryzysową lub funkcjonariuszy służb.	Bezwzględnie wykonywać polecenia osoby kierującej sytuacją kryzysową lub funkcjonariuszy służb.
W miejscu ewakuacji policzyć wszystkich uczniów i poinformować osobę odpowiedzialną za kierowanie działaniami kryzysowymi.	W miejscu ewakuacji policzyć wszystkich uczniów i poinformować osobę odpowiedzialną za kierowanie działaniami kryzysowymi.
Poinformować rodziców o miejscu odbioru ich dzieci i drodze dojazdu.	Poinformować rodziców o miejscu odbioru ich dzieci i drodze dojazdu.
Sposób prowadzenia ewakuacji	Ewakuacje można przeprowadzić tylko na wyraźną komendę administratora budynku (wyznaczonej osoby odpowiedzialnej za uruchomienie procedury) lub sił interweniujących i zgodnie z ich wskazówkami.
Telefony komórkowe	Policja: 997; europejski telefon alarmowy: 112
Sposób powiadamiania służb	Wybierz jeden z ww. numerów. Po zgłoszeniu się dyżurnego operatora danej służby podaj następujące informacje: 1) Nazwa i adres szkoły; 2) Rodzaj stwierdzonego zagrożenia 3) Własne imię i nazwisko oraz pełniona funkcja 4) Telefon kontaktowy 5) Zrealizowane działania Potwierdź przyjęcie zgłoszenia i zapisz dane przyjmującego zgłoszenie.
Sposób postępowania z uczniami ze Specjalnymi Potrzebami Edukacyjnymi	Nauczyciele odpowiedzialni za opiekę nad osobami niepełnosprawnymi dbają o zachowanie uczniów odpowiadające potrzebom danej sytuacji. W przypadku konieczności ewakuacji zapewniają pomoc, zgodnie z wcześniejszymi ustaleniami.
Zarządzanie w przypadku sytuacji kryzysowej	Czynnościami prowadzonymi w trakcie realizacji procedury kieruje dyrektor placówki, wicedyrektor lub osoba przez niego wyznaczona.
Obowiązki pracowników	1) Zapoznanie się z czynnościami realizowanymi w trakcie uruchamiania procedury. 2) Branie udziału w treningach i szkoleniach z zakresu stosowania procedury.

	3) Znajomość sygnału uruchamiającego procedurę. 4) Posiadanie spisu numerów telefonu osób odpowiedzialnych za uruchomienie procedury i koordynację ewakuacji osób niepełnosprawnych. 5) Znajomość własnych zadań w przypadku uruchomienia procedury. 6) Znajomość miejsca ewakuacji. 7) Szkolenie uczniów w zakresie postępowania w przypadku uruchomienia procedury. 8) Stosowanie się do poleceń osoby zarządzającej sytuacją kryzysową.
--	---

1.5. Skażenie chemiczne lub biologiczne szkoły – procedury postępowania w przypadku uwolnienia się niebezpiecznych dla ludzi i środowiska substancji chemicznych oraz zastosowania broni biologicznej

Przez zagrożenie chemiczne rozumiemy uwolnienie niebezpiecznych dla ludzi i środowiska substancji chemicznych, mieszanin lub roztworów występujących w środowisku naturalnym lub powstałych w wyniku działalności człowieka. Zagrożenie może wynikać także z zastosowania broni biologicznej (broń B, broń bakteriologiczna). W broni B ładunki bojowe wypełnione są mikroorganizmami chorobotwórczymi: bakteriami (wąglik, bruceloza etc.), wirusami (ospa, gorączka krwotoczna, zapalenie mózgu, wirus HIV), toksynami (rycyna, dioksyna, toksyna otulinowa), grzybami lub pierwotniakami. Podczas wewnętrznego skażenia budynku szkoły – należy ewakuować osoby przebywające w szkole, otwierając okna wszędzie, gdzie jest to możliwe, żeby wymusić cyrkulację powietrza. (Substancje toksyczne, np. gazy, mogą być lżejsze od powietrza (amoniak, chlor) lub cięższe od powietrza – np. tlenek węgla, azot).

Wewnętrzne skażenie budynku szkoły – należy ewakuować osoby przebywające w szkole, otwierając okna wszędzie, gdzie jest to możliwe, żeby wymusić cyrkulację powietrza.

(Substancje toksyczne, np. gazy, mogą być lżejsze od powietrza (amoniak, chlor) lub cięższe od powietrza – np. tlenek węgla, azot).

Należy wówczas:

- 1) **Zaalarmować wszystkich przebywających na terenie szkoły, a osoby przebywające wewnątrz ewakuować z budynku szkoły.**
- 2) **Natychmiast po ogłoszeniu alarmu powiadomić odpowiednie służby** – policję, straż pożarną, pogotowie ratunkowe, kładąc szczególny nacisk na zawarcie w tym powiadomieniu informacji o charakterze potencjalnego ataku.
- 3) **W budynku szkoły otworzyć okna, drzwi, otwory wentylacyjne, włączyć klimatyzację.**
- 4) W miarę możliwości zgromadzić podręczne środki ratownicze i „odtrutki” – maski pyłowe, gazę, watę, kwas octowy, sok cytrynowy, oliwę jadalną, wodę, wodę utlenioną, mydło, olej parafinowy, środki pobudzające krążenie, spirytus do przemywania skóry.

- 5) Przygotować wilgotne tampony, np. z gazy, do ochrony dróg oddechowych – częsta zmiana kompresu/gazy lub nawilżanie go wodą zabezpiecza przed nadmiernym pochłanianiem substancji osobę, która ją wdycha.
- 6) Powstrzymać się od picia, spożywania posiłków, palenia papierosów oraz czynności wymagających dużego wysiłku.
- 7) Do chwili odwołania alarmu lub zarządzenia ewakuacji nie wchodzić do pomieszczeń, przebywać w pobliżu okien i innych otworów wentylacyjnych.
- 8) Oczekiwać na pojawienie się odpowiednich służb i postępować zgodnie z otrzymanymi od nich wytycznymi.

Instrukcja postępowania w przypadku skażenia substancją chemiczną lub biologiczną terenu szkoły oraz zagrożenia skażeniem wyżej wymienionymi substancjami

Osoby odpowiedzialne za zarządzanie	Dyrektor lub wicedyrektor szkoły; w przypadku ich nieobecności – osoba przez nich upoważniona.
Skażenie otoczenia szkoły. Otrzymanie przez szkołę informacji o możliwym skażeniu substancją chemiczną/biologiczną – mogło nastąpić skażenie placówki	1) Zaalarmować wszystkich przebywających na terenie szkoły, osoby przebywające na zewnątrz ewakuować do budynku szkoły, przemieszczając się pod wiatr oraz poprzecznie do kierunku wiatru. 2) Natychmiast po ogłoszeniu alarmu powiadomić odpowiednie służby: policję, straż pożarną, pogotowie ratunkowe. 3) W budynku szkoły zamknąć i uszczelnić okna, drzwi, otwory wentylacyjne, wyłączyć klimatyzację. 4) W miarę możliwości gromadzić podręczne środki ratownicze i „odtrutki” – maski pyłowe, gazę, watę, kwas octowy, sok cytrynowy, oliwę jadalną, wodę, wodę utlenioną, mydło, olej parafinowy, środki pobudzające krążenie, spirytus do przemywania skóry. 5) Przygotować wilgotne tampony do ochrony dróg oddechowych na wypadek przeniknięcia środka biologicznego do wnętrza pomieszczeń. 6) Powstrzymać się od picia, spożywania posiłków, palenia papierosów oraz prac wymagających dużego wysiłku. 7) Do chwili odwołania alarmu lub zarządzenia ewakuacji nie opuszczać uszczelnionych pomieszczeń, nie przebywać w pobliżu okien i innych otworów wentylacyjnych. 8) Oczekiwać na pojawienie się odpowiednich służb i postępować zgodnie z otrzymanymi od nich wytycznymi.
Skażenie szkoły substancją chemiczną/biologiczną – zagrożenie wykryto natychmiast	1) Nie dotykać i nie wahać podejrzanych przedmiotów, nie sprzątać proszku, nie ścierać cieczy. 2) Aby zapobiec rozprzestrzenianiu się substancji, przykryć ją np. kocem.

lub szybko po jego pojawieniu się	3) Pozamykać okna oraz drzwi i wyłączyć klimatyzację, nie dopuścić do przeciągów. 4) Opuścić pomieszczenie, w którym wykryto obecność podejrzanej substancji i nie wpuszczać do niego innych osób. 5) Powiadomić osobę odpowiedzialną za zarządzanie kryzysowe w szkole – dyrektora, zastępcę, osobę upoważnioną przez dyrekcję.
Skażenie szkoły substancją chemiczną/biologiczną – zagrożenie wykryto natychmiast lub szybko po jego pojawieniu się	1) Zaalarmować wszystkie osoby przebywające na terenie szkoły i skierować je w rejon ewakuacji, przemieszczając się pod wiatr oraz poprzecznie do kierunku wiatru. 2) Natychmiast po ogłoszeniu ewakuacji powiadomić odpowiednie służby: policję, straż pożarną, pogotowie ratunkowe. 3) Jeśli miał miejsce kontakt z substancjami należy: umyć dokładnie ręce wodą i mydłem, zdjąć ubranie, które miało kontakt z podejrzaną substancją i włożyć je do plastikowego worka. 4) Po kontakcie z substancją nie wolno: jeść, pić, palić papierosów do czasu uzyskania zgody odpowiednich służb. 5) W obiekcie – budynku, do którego nastąpiła ewakuacja, zamknąć i uszczelnić okna, drzwi, otwory wentylacyjne, wyłączyć klimatyzację. 6) Sporządzić listę osób, które miały kontakt z podejrzaną substancją albo znalazły się w odległości około 5 metrów od niej. Listę przekazać policji. 7) W miarę możliwości gromadzić podręczne środki ratownicze i „odtrutki” – maski pyłowe, gazę, watę, kwas octowy, sok cytrynowy, oliwę jadalną, wodę, wodę utlenioną, mydło, olej parafinowy, środki pobudzające krążenie, spirytus do przemywania skóry. 8) Przygotować wilgotne tampony do ochrony dróg oddechowych na wypadek przeniknięcia środka biologicznego do wnętrza pomieszczeń. 9) Powstrzymać się od picia, spożywania posiłków, palenia papierosów oraz prac wymagających dużego wysiłku. 10) Oczekiwać na pojawienie się odpowiednich służb i postępować zgodnie z otrzymanymi od nich wytycznymi.
Skażenie szkoły substancją chemiczną/biologiczną – zagrożenie wykryto późno, np. gdy pojawiły się objawy reakcji na substancję lub/i ogniska zachorowań	1) Nie dotykać i nie wąchać podejrzanych przedmiotów, nie sprzątać proszku, nie ścierać cieczy. 2) Powiadomić osobę odpowiedzialną za zarządzanie kryzysowe w szkole – dyrektora, zastępcę, osobę upoważnioną przez dyrekcję. 3) Aby zapobiec rozprzestrzenianiu się substancji, przykryć ją np. kocem. 4) Pozamykać okna oraz drzwi i wyłączyć klimatyzację, nie dopuścić do przeciągów.

Skażenie szkoły substancją chemiczną/biologiczną – zagrożenie wykryto późno, np. gdy pojawiły się objawy reakcji na substancję lub/i ogniska zachorowań	1) Opuścić pomieszczenie, w którym wykryto obecność podejrzaną substancji i nie wpuszczać do niego innych osób. 2) Ogłosić alarm i ewakuować do wnętrza szkoły wszystkich uczniów, nauczycieli oraz pracowników znajdujących się bezpośrednio poza budynkiem, a przebywających na terenie szkoły. 3) Natychmiast po ogłoszeniu alarmu powiadomić odpowiednie służby. 4) Zamknąć i uszczelnić okna, drzwi otwory wentylacyjne, wyłączyć klimatyzację, a budynek szkoły wraz ze wszystkimi obecnymi wewnątrz osobami odizolować od bezpośredniego otoczenia, przygotowując się do ewentualnej kwarantanny. 5) Oczekiwać na pojawienie się odpowiednich służb i postępować zgodnie z otrzymanymi od nich wytycznymi.
Sposób prowadzenia ewakuacji	Ewakuację można przeprowadzić tylko na wyraźną komendę sił interwencyjnych i zgodnie z ich wskazówkami.
Sposób reakcji na sygnał dźwiękowy	W zależności od sytuacji: ewakuacja; wejście do budynku i pozostanie w nim.
Telefony alarmowe	Policja 997; straż pożarna 998; pogotowie ratunkowe 999; europejski telefon alarmowy 112.
Sposób powiadamiania służb	Wybierz jeden z ww. numerów. Po zgłoszeniu się dyżurnego operatora danej służby podaj następujące informacje: 1) Nazwa i adres szkoły. 2) Rodzaj stwierdzonego zagrożenia. 3) Własne imię i nazwisko oraz pełniona funkcja. 4) Telefon kontaktowy. 5) Zrealizowane działania. Potwierdź przyjęcie zgłoszenia i zapisz dane przyjmującego zgłoszenie.
Sposób postępowania z uczniami ze Specjalnymi Potrzebami Edukacyjnymi	Nauczyciele odpowiedzialni za opiekę nad osobami niepełnosprawnymi dbają o zachowanie się dzieci zgodnie z potrzebami danej sytuacji. W przypadku konieczności ewakuacji zapewniają pomoc zgodnie z wcześniejszymi ustaleniami.
Zarządzanie w przypadku sytuacji kryzysowej	Czynnościami realizowanymi w trakcie procedury kieruje dyrektor placówki, wicedyrektor lub osoba przez niego wyznaczona.
Obowiązki pracowników	1) Zapoznanie się z czynnościami realizowanymi w trakcie uruchamiania procedury. 2) Branie udziału w treningach i szkoleniach z zakresu stosowania procedury. 3) Znajomość sygnału uruchamiającego procedurę.

	4) Posiadanie listy numerów telefonu osób odpowiedzialnych za uruchomienie procedury i koordynację ewakuacji osób niepełnosprawnych. 5) Znajomość własnych zadań w przypadku uruchomienia procedury. 6) Znajomość miejsca ewakuacji. 7) Szkolenie uczniów w zakresie postępowania w przypadku uruchomienia procedury. 8) Stosowanie się do poleceń osoby zarządzającej sytuacją kryzysową.
--	--

1.6. Epidemia; kataklizm – procedury postępowania w przypadku wystąpienia sytuacji nadzwyczajnej

- 1) Stan nadzwyczajny to sytuacja szczególnego zagrożenia, którego nie da się usunąć za pomocą narzędzi już funkcjonujących. Wymaga on sięgnięcia po szczególne środki prawne. Do stanów nadzwyczajnych zaliczamy stan wojenny, stan wyjątkowy oraz stan klęski żywiołowej.
- 2) W przypadku wystąpienia kataklizmu, epidemii, pandemii lub innego poważnego zagrożenia dla zdrowia i życia ludzkiego Rada Ministrów na wniosek właściwego wojewody lub z własnej inicjatywy, w drodze rozporządzenia, wprowadza stan klęski żywiołowej.
- 3) W czasie stanu klęski żywiołowej Prezydent Miasta Gdańska kieruje działaniami prowadzonymi na obszarze gminy w celu zapobieżenia skutkom klęski żywiołowej lub ich usunięcia.
- 4) W razie niezdolności do kierowania lub niewłaściwego kierowania działaniami prowadzonymi w celu zapobieżenia skutkom klęski żywiołowej lub ich usunięcia wojewoda z inicjatywy własnej lub na wniosek starosty może zawiesić uprawnienia prezydenta miasta i wyznaczyć pełnomocnika do kierowania tymi działaniami.
- 5) Dyrektor szkoły, jego zastępca lub osoba wyznaczona przez dyrektora szkoły postępuje zgodnie z wytycznymi, które są mu przekazywane przez właściwy organ działający w celu zapobieżenia skutkom klęski żywiołowej.

2. Zagrożenia wewnętrzne i procedury reagowania w przypadku wystąpienia zagrożenia

2.1. Agresywne zachowania w szkole lub zjawisko tzw. Fali – procedury postępowania w przypadku wystąpienia na terenie szkoły zachowań agresywnych, tj. agresji fizycznej i słownej ucznia lub nauczyciela

Zagrożenia wynikające z niewłaściwego funkcjonowania uczniów przejawiają się jako:

- 1) Systematyczne dokuczanie, wyśmiewanie, ośmieszanie, przezywanie, robienie sobie żartów, bicie, popychanie i kopanie.
- 2) Dominacja nad innymi, chęć podporządkowania ich sobie, używanie gróźb i siły.
- 3) Spadek zainteresowania szkołą.
- 4) Niechęć do podejmowania aktywności na rzecz społeczności lokalnej.
- 5) Niekontrolowane wybuchy gniewu, impulsywność.
- 6) Nastawienie „na nie” i agresja wobec dorosłych (w tym nauczycieli).
- 7) Brak poczucia winy i wstydu, a nawet zadowolenie z własnych negatywnych zachowań.
- 8) Zachowania aspołeczne: kradzież, wandalizm, picie alkoholu, przyjmowanie narkotyków.
- 9) Agresja w stosunku do zwierząt.
- 10) Fascynacja sytuacjami ukazującymi sceny przemocy, inicjowanie rozmów na tematy związane z używaniem niebezpiecznych narzędzi.
- 11) Ekspresja wyrażana w pracach szkolnych, ukierunkowana na zjawiska związane z przemocą, prace plastyczne obrazujące sceny agresji.
- 12) Nadmierne zainteresowanie funkcjonowaniem grup przestępczych (próby nawiązania kontaktu).
- 13) Rozmowy na tematy związane z bronią, przynoszenie na teren szkoły niebezpiecznych narzędzi (m.in. noży, broni palnej, materiałów wybuchowych).

Rekomendowane działania w szkole

Każdy sygnał świadczący o zaistnieniu zagrożenia należy traktować z powagą i przeciwdziałać mu na możliwie wczesnym etapie jego powstawania.

Należy dać uczniowi możliwość poinformowania nauczyciela lub pedagoga o zaistniałej sytuacji związanej z czynnością niebezpieczną, budując atmosferę zaufania.

Należy zawsze wyciągać konsekwencje w stosunku do osób dopuszczających się czynów zabronionych.

W ramach działań profilaktycznych podczas lekcji wychowawczych, we współpracy z ekspertami i specjalistami, należy informować uczniów o konsekwencjach związanych z zagrożeniami w szkole, jak i poza nią.

Należy tworzyć przyjazne środowisko pracy i nauki – klimat społeczny – poprzez sprawiedliwe ocenianie, jasne, czytelne normy, przyjazny nadzór nad uczniami, sprawną organizację życia szkolnego.

Należy podejmować działania integrujące zespoły klasowe, poznawanie się uczniów, sprzyjające budowaniu pozytywnych relacji w klasie.

Należy budować dobre relacje nauczyciela z uczniami, np.: jasno określać zasady pracy i wymagania wobec uczniów, szanować ucznia i udzielać mu wsparcia, sprawować kontrolę w klasie i interweniować w razie zachowania naruszającego normy.

Należy diagnozować sytuacje w szkole w kontekście występowania zagrożeń wewnętrznych, przeciwdziałania im i usuwania ich oraz monitorować postępy i efekty wprowadzonych działań.
Niezbędna jest edukacja, kierowana do nauczycieli, osób współpracujących z uczniami i rodziców w zakresie rozwiązywania problemów.
Należy organizować w szkole zajęcia profilaktyczne dla rodziców.

Niektóre z czynów stanowiących fizyczne zagrożenie wewnętrzne w szkole noszą znamiona czynów zabronionych. Należy pamiętać, że na zasadach określonych w *Kodeksie karnym* odpowiada osoba, która popełniła czyn zabroniony po ukończeniu 17 lat. Określa to art. 10 § 1 *Kodeksu karnego*. Także niektóre czyny osoby, która ukończyła 15 lat rozpatrywane są jako przestępstwa – określa je szczegółowo art. 10 § 2 kk. Nie oznacza to jednak, że odpowiedzialności nie mogą podlegać osoby młodszego. Odpowiedzialność przed sądem rodzinnym i dla nieletnich ponoszą osoby, które w chwili popełnienia czynu ukończyły 13 lat, jednak taki czyn nie stanowi przestępstwa, a jedynie jest klasyfikowany jako czyn karalny zaś, sprawca podlega stosowaniu środków wychowawczych przewidzianych w *Ustawie o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich*.

Procedury postępowania w przypadku najczęściej występujących fizycznych zagrożeń wewnętrznych

Agresywne zachowania ucznia w szkole lub przypadki tzw. fali	
Cel uruchomienia procedury	Zapewnienie bezpieczeństwa fizycznego w szkole na wypadek wystąpienia na jej terenie zachowań agresywnych, tj. agresji fizycznej i agresji słownej ucznia wobec ucznia lub wobec nauczyciela.
Osoby odpowiedzialne za zarządzenie	Procedura postępowania jest uruchamiana przez osobę, która zauważyła przedmiotowe zachowanie lub której je zgłoszono. O stopniu zaawansowania procedury i podejmowanych krokach decyduje dyrektor placówki, a w przypadku jego nieobecności wicedyrektor lub pedagog szkolny. Czynnościami podejmowanymi w trakcie realizacji procedury kieruje dyrektor placówki, wicedyrektor lub osoba przez niego wyznaczona.
Sposób postępowania	Agresja fizyczna 1) Należy bezzwłocznie podjąć działania mające na celu powstrzymanie i wyeliminowanie tego zjawiska. Obowiązkiem każdego pracownika szkoły, który zaobserwował atak agresji fizycznej lub został o nim poinformowany, jest przerwanie tego zachowania. Pracownik szkoły powinien w sposób stanowczy i zdecydowany przekazać uczestnikom zdarzenia, że nie wyraża zgody na takie zachowanie. Należy mówić dobitnie, głośno, stanowczo, używać

krótkich komunikatów. W razie potrzeby należy zadbać o rozdzielenie bijących się uczniów i uniemożliwienie im dalszego kontaktu.

- 2) W przypadku zagrożenia życia (gdy osoba poszkodowana jest nieprzytomna) pielęgniarka, pedagog/psycholog lub dyrektor szkoły wzywa natychmiast karetkę pogotowia, nawet bez uzyskania zgody rodziców (opiekunów prawnych).
- 3) Opiekę nad uczniem podczas udzielania pomocy medycznej, ale bez możliwości udzielenia zgody na operację, sprawuje osoba wyznaczona przez dyrektora szkoły.
- 4) Decyzję o dalszym leczeniu dziecka podejmują rodzice/ opiekunowie prawni poszkodowanego.
- 5) Pedagog/psycholog szkolny i wychowawcy klas przeprowadzają rozmowy z rodzicami/opiekunami prawnymi obydwu stron oraz ze sprawcą i ofiarą. Z rozmów sporządzają notatkę.

Agresja słowna

- 1) Należy bezzwłocznie podjąć działania mające na celu powstrzymanie i wyeliminowanie tego zjawiska.
- 2) Należy powiadomić wychowawcę klasy i/lub dyrektora, pedagoga/psychologa.
- 3) Wychowawca (pedagog lub psycholog) przeprowadza z uczniem rozmowę mającą na celu wyjaśnienie okoliczności zdarzenia. Rozmowy z ofiarą i agresorem należy przeprowadzić osobno.
- 4) Wychowawca (pedagog/psycholog) przeprowadza rozmowy ze sprawcą i ofiarą w celu ustalenia okoliczności zdarzenia, uzgadnia wraz ze sprawcą formę zadośćuczynienia.
- 5) O zaistniałym zdarzeniu należy poinformować rodziców/opiekunów prawnych uczestników zdarzenia.
- 6) Pedagog/psycholog szkolny powinien udzielić pomocy specjalistycznej ofierze przemocy, wskazać, jak należy radzić sobie w podobnych sytuacjach.
- 7) Należy przeprowadzić rozmowę ze świadkami zdarzenia, wyjaśnić im pojęcia: emocje, agresja, przemoc, przypomnieć normy postępowania i sposoby reagowania.
- 8) W poważnych przypadkach, np. uzyskania informacji o popełnieniu przestępstwa ściganego z urzędu lub przestępstwa ściganego na wniosek poszkodowanego, powiadamiana jest policja.
- 9) Wobec ucznia przejawiającego zachowania agresywne stosuje się konsekwencje przewidziane w statucie lub regulaminie szkoły.
- 10) Należy zweryfikować stosowane w szkole narzędzia i metody pracy wychowawczej, opiekuńczej i profilaktycznej.

Obowiązki pracowników	1) Zapoznanie się z czynnościami realizowanymi w trakcie uruchamiania procedury. 2) Branie udziału w szkoleniach z zakresu stosowania procedury. 3) Posiadanie listy numerów telefonu osób odpowiedzialnych za uruchomienie procedury. 4) Znajomość własnych zadań w przypadku uruchomienia procedury. 5) Szkolenie uczniów w zakresie działań prowadzonych w ramach procedury. 6) Stosowanie się do poleceń osoby zarządzającej sytuacją trudną lub kryzysową.
------------------------------	--

2.2 Substancje psychoaktywne – procedura postępowania w przypadku znalezienia w szkole substancji psychoaktywnych

Znalezienie w szkole substancji psychoaktywnych	
Cel uruchomienia procedury	Zapewnienie zdrowia i bezpieczeństwa fizycznego, psychicznego i emocjonalnego uczniów przebywających w szkole/placówce w sytuacji zagrożeń wewnętrznych związanych z rozprowadzaniem niebezpiecznych środków odurzających oraz odurzeniem alkoholem, narkotykami lub „dopalaczami”.
Osoby odpowiedzialne za zarządzenie	Dyrektor szkoły, pedagog/ psycholog szkolny.
Podstawy uruchomienia procedury	Wystąpienie zagrożenia: 1) Rozpowszechnianiem środków odurzających (narkotyków, dopalaczy) lub alkoholu. 2) Zdrowia ucznia po użyciu środka odurzającego lub spożycia alkoholu. 3) Zdrowia ucznia w wyniku wypadku w szkole lub poza nią.
Sposób postępowania	W przypadku znalezienia podejrzananej substancji odurzającej na terenie szkoły, należy: 1) Zachować szczególne środki ostrożności. 2) Zabezpieczyć substancję przed dostępem do niej uczniów oraz jej ewentualnym zniszczeniem. 3) Powiadomić dyrektora szkoły, który zawiadamia policję. 4) Ustalić (jeżeli to możliwe), do kogo należy znaleziona substancja. 5) Przekazać policji zabezpieczoną substancję oraz informację o zaistniałej sytuacji. 6) Opracować i przeprowadzić projekty edukacyjne dotyczące wyżej wymienionej problematyki oraz wdrożyć profilaktykę uzależnień.

W przypadku podejrzenia ucznia o posiadanie środków odrzucających należy:

- 1) Odizolować podejrzanego od pozostałych uczniów w klasie.
- 2) Powiadomić pedagoga/psychologa szkolnego.
- 3) Powiadomić dyrektora szkoły, który zawiadomi policję.
- 4) Zażądać od ucznia, w obecności innej osoby/pedagoga, przekazania posiadanej substancji i/lub pokazania zawartości plecaka oraz kieszeni.
- 5) Powiadomić rodziców/prawnych opiekunów ucznia.
- 6) Poinformować rodziców o procedurach obowiązujących w szkole.
- 7) Przeprowadzić z uczniem w obecności jego rodziców/opiekunów prawnych rozmowę o złamaniu obowiązujących zasad szkolnych, a następnie objąć ucznia działaniami profilaktycznymi; wsparcia należy udzielić również rodzicom/ opiekunom prawnym ucznia.
- 8) Zaproponować rodzicom/opiekunom prawnym działania profilaktyczne w zakresie rozpoznawania sygnałów ostrzegawczych oraz posiadania i rozprowadzania środków odurzających, bądź specjalistyczne, np. uczestnictwo w warsztatach umiejętności wychowawczych.

W przypadku rozpoznania u ucznia stanu odurzenia alkoholem należy:

- 1) Powiadomić wychowawcę klasy ucznia.
- 2) Odizolować ucznia od pozostałych uczniów w klasie.
- 3) Powiadomić pedagoga/psychologa szkolnego.
- 4) Przekazać ucznia pod opiekę pielęgniarki/pedagoga szkolnego/psychologa szkolnego.
- 5) Powiadomić dyrektora szkoły o zaistniałej sytuacji;
- 6) Powiadomić rodziców/opiekunów prawnych ucznia oraz prosić ich o przybycie do szkoły.
- 7) Poinformować rodziców/opiekunów prawnych o obowiązującej w szkole procedurze postępowania w przypadku znalezienia w szkole substancji psychoaktywnych, a następnie objąć ucznia działaniami profilaktycznymi; wsparcia udzielić również rodzicom/opiekunom prawnym ucznia.
- 8) Przeprowadzić rozmowę z rodzicami, opisując zagrożenie zdrowia dziecka, wskazać instytucje, które mogą służyć pomocą w zaistniałej sytuacji.
- 9) W przypadku wystąpienia stanu nagłego zagrożenia zdrowia powiadomić jednostkę państwowego ratownictwa medycznego.

	W przypadku rozpoznania stanu odurzenia ucznia narkotykami, w tym „dopalaczami”: 1) Przekazać uzyskaną informację wychowawcy klasy. 2) Poinformować pielęgniarkę/ pedagoga szkolnego/ psychologa szkolnego. 3) W momencie rozpoznania odizolować ucznia od pozostałych rówieśników w klasie. 4) Przekazać ucznia pod opiekę pielęgniarki/ pedagoga szkolnego/ psychologa szkolnego. 5) Poinformować dyrektora szkoły o zaistniałej sytuacji. 6) Wezwać do szkoły rodziców/opiekunów prawnych ucznia. 7) Przekazać rodzicom informację o obowiązującej procedurze postępowania. 8) Przeprowadzić rozmowę z rodzicami/opiekunami prawnymi oraz z uczniem. 9) Zobowiązać rodziców/opiekunów prawnych do pomocy dziecku w zaprzestaniu odurzania się, wskazać działania i instytucje mogące służyć pomocą w zaistniałej sytuacji. 10) Opracować działania profilaktyczne do zrealizowania z uczniem. 11) Uwzględnić w programie wychowawczo-profilaktycznym zdiagnozowane obszary. 12) Monitorować i ewaluować efekty oddziaływań profilaktycznych. 13) W przypadku wystąpienia stanu nagłego zagrożenia zdrowia powiadomić jednostkę państwowego ratownictwa medycznego. W przypadku odmowy współpracy rodziców/ opiekunów prawnych: 1) Szkoła pisemnie powiadamia o zaistniałej sytuacji sąd rodzinny lub policję oraz pomoc społeczną. 2) Szkoła współpracuje z instytucjami w zakresie pomocy i wsparcia ucznia na mocy obowiązujących przepisów prawa.
Obowiązki pracowników	1) Zapoznanie się ze skutecznymi działaniami profilaktycznymi. 2) Umiejętność rozpoznawania rodzajów i wyglądu środków odurzających. 3) Znajomość symptomów wskazujących na odurzenie narkotykiem. 4) Znajomość symptomów nadużycia alkoholu. 5) Regularne prowadzenie zajęć profilaktycznych dotyczących zagrożenia zdrowia substancjami psychoaktywnymi. 6) Systematyczne prowadzenie zajęć na temat stosowania obowiązującego prawa, dotyczących zdrowia i bezpieczeństwa uczniów. 7) Realizowanie z uczniami projektów edukacyjnych na temat współczesnych zagrożeń.

	8) Prowadzenie cyklicznych szkoleń dla rodziców na temat zagrożeń zdrowia dzieci. 9) Prowadzenie ciągłej obserwacji uczniów w zakresie ich zdrowia i bezpieczeństwa. 10) Opracowanie listy instytucji pomocowych zajmujących się uzależnieniami, dostępnych w lokalnym środowisku. 11) Zapoznanie się z bazą programów rekomendowanych i wdrażanie ich zgodnie z potrzebami w swojej szkole (www.pogramyrekomendowane.pl).
--	--

2.3. Kradzież; wymuszanie – procedura postępowania w przypadku wystąpienia w szkole kradzieży bądź wymuszenia pieniędzy lub przedmiotów wartościowych

Kradzież bądź wymuszenie pieniędzy lub przedmiotów wartościowych	
Cel uruchomienia procedury	Określenie sposobu postępowania w przypadku stwierdzenia w szkole kradzieży bądź wymuszenia pieniędzy lub przedmiotów wartościowych, dokonanych przez ucznia.
Osoby odpowiedzialne za zarządzenie	Za uruchomienie i anulowanie procedury oraz kierowanie koniecznymi działaniami odpowiadają kolejno: dyrektor placówki, w przypadku jego nieobecności wicedyrektor, a w przypadku jego nieobecności pedagog/psycholog szkolny.
Sposób postępowania	1) Bezzwłoczne podjęcie działań mających na celu powstrzymanie i niwelowanie tego zjawiska. 2) Bezzwłoczne powiadomienie dyrektora przez osobę, która wykryła kradzież. 3) Zażądanie, aby podejrzewany uczeń pokazał zawartość torby szkolnej oraz kieszeni we własnej odzieży lub przekazał skradzioną rzecz, w obecności innej osoby, np. wychowawcy klasy, pedagoga szkolnego, psychologa, dyrektora lub innego pracownika szkoły (należy pamiętać, że pracownik szkoły nie ma prawa samodzielnie wykonać czynności przeszukania odzieży ani plecaka ucznia – może to zrobić tylko policja). 4) Zabezpieczenie dowodów, tj. przedmiotów pochodzących z kradzieży lub wymuszenia i przekazanie ich policji. 5) Przekazanie sprawcy czynu (o ile jest znany i przebywa na terenie szkoły) pod opiekę pedagoga szkolnego lub dyrektora szkoły.

	6) Ustalenie we współpracy z pedagogiem szkolnym okoliczności czynu i ewentualnych świadków zdarzenia. 7) Wezwanie przez dyrektora rodziców/opiekunów prawnych sprawcy i przeprowadzenie rozmowy z uczniem w ich obecności. 8) Należy sporządzić notatkę z tej rozmowy, podpisaną przez rodziców/opiekunów prawnych. 9) Doprowadzenie do zadośćuczynienia przez sprawcę, w porozumieniu z jego rodzicami, poszkodowanemu w kradzieży. 10) Powiadomienie policji. 11) Podjęcie innych czynności w zależności od regulacji zawartych w statucie szkoły.
Obowiązki pracowników	1) Zapoznanie się z czynnościami realizowanymi w trakcie uruchamiania procedury. 2) Wzięcie udziału w treningach i szkoleniach z zakresu stosowania procedury. 3) Posiadanie listy numerów telefonu osób odpowiedzialnych za uruchomienie procedury; 4) Znajomość własnych zadań w przypadku uruchomienia procedury. 5) Stosowanie się do poleceń osoby zarządzającej procedurą.

2.4. Pedofilia i uwodzenie – procedura postępowania w przypadku wystąpienia zjawiska pedofilii w szkole

Pedofilia jest przestępstwem przeciwko wolności seksualnej i obyczajności. W myśl *Kodeksu karnego*, art. 200 § 1: „Kto obcuje płciowo z małoletnim poniżej lat 15 lub dopuszcza się wobec takiej osoby innej czynności seksualnej lub doprowadza ją do poddania się takim czynnościom albo do ich wykonania, podlega karze pozbawienia wolności od lat 2 do 12.”

Wystąpienie zjawiska pedofilii w szkole	
Cel uruchomienia procedury	Zapewnienie bezpieczeństwa fizycznego, psychicznego i emocjonalnego uczniów w przypadku wystąpienia zagrożenia wewnętrznego, wynikającego z pojawienia się osób psychicznie i fizycznie molestujących dzieci lub nakłaniających je do wykonywania czynności seksualnych.
Osoby odpowiedzialne za zarządzenie	Dyrektor lub wicedyrektor szkoły; w przypadku ich nieobecności – osoba przez nich upoważniona.
Sposób postępowania	1) Bezzwłoczne podjęcie działań mających na celu powstrzymanie tego zjawiska.

	2) Po stwierdzeniu zagrożenia powiadomienie dyrektora oraz pedagoga/psychologa szkolnego. 3) W przypadku potwierdzenia informacji o pojawianiu się osób obcych, zaczepiających uczniów, bezzwłoczne powiadomienie policji. 4) Przekazanie przez dyrektora wszystkim pracownikom szkoły informacji o stwierdzonym zagrożeniu. 5) Podjęcie przez wychowawców oraz pedagoga/psychologa szkolnego działań profilaktycznych skierowanych do uczniów w celu omówienia potencjalnego zagrożenia oraz wskazania możliwych form przekazywania pracownikom szkoły informacji o osobach, które mogą stwarzać zagrożenie. 6) W przypadku stwierdzenia, że uczeń był molestowany, bezzwłoczne powiadomienie rodziców/prawnych opiekunów ucznia oraz policji w celu przeprowadzenia czynności sprawdzających, które umożliwią ustalenie sprawcy. 7) Wezwanie do szkoły rodziców/prawnych opiekunów ucznia przez dyrektora. 8) Przeprowadzenie przez pedagoga/psychologa szkolnego indywidualnej rozmowy z uczniem – omówienie w obecności rodziców przyczyn i okoliczności zdarzenia. 9) Ustalenie przez dyrektora, w porozumieniu z rodzicami/ prawnymi opiekunami ucznia oraz pedagogiem/psychologiem szkolnym, dalszych działań mających na celu zapewnienie uczniowi właściwej opieki.
Podstawy prawne uruchomienia procedury	<i>Kodeks karny</i> : art. 197 § 3; art. 200; art. 200a; art. 200b.

2.5. Pornografia – procedury postępowania w przypadku rozpowszechniania przez ucznia pornografii w szkole

Przypadek rozpowszechniania pornografii w szkole przez ucznia	
Cel uruchomienia procedury	Zapewnienie bezpieczeństwa fizycznego, psychicznego i emocjonalnego uczniów na wypadek zagrożenia wewnętrznego, związanego z rozpowszechnianiem materiałów o charakterze pornograficznym.
Osoby odpowiedzialne za zarządzenie	Dyrektor lub wicedyrektor szkoły; w przypadku ich nieobecności – osoba przez nich upoważniona.
Sposób postępowania	1) W przypadku otrzymania przez nauczyciela/rodzica lub inną osobę informacji o rozpowszechnianiu przez ucznia pornografii

	w Internecie lub szkole bezzwłoczne powiadomienie dyrektora szkoły oraz administratora sieci o zaistniałym zdarzeniu. 2) W przypadku, gdy uczeń przekazuje informację o osobach, które pokazywały materiały pornograficzne, zapewnienie mu anonimowości w celu uniknięcia ewentualnych konsekwencji związanych z przemocą skierowaną, wobec tego ucznia ze strony sprawców zdarzenia. 3) Przekazanie przez dyrektora pracownikom szkoły informacji o stwierdzonym zagrożeniu bez wskazywania konkretnego ucznia. 4) Podjęcie przez wychowawcę klasy i pedagoga/psychologa szkolnego działań profilaktycznych wśród uczniów w celu omówienia zagrożeń, jakie niesie za sobą upublicznianie materiałów o charakterze pornograficznym, oraz wskazania możliwych konsekwencji tego typu działań. 5) Wezwanie przez dyrektora do szkoły rodziców/prawnych opiekunów ucznia, który rozpowszechniał materiały pornograficzne. 6) Przeprowadzenie przez wychowawcę lub pedagoga, psychologa szkolnego rozmowy z rodzicami/prawnymi opiekunami ucznia sprawcy na temat zdarzenia.
--	--

2.6. Nieprawidłowe zachowania psychoseksualne w szkole – procedury postępowania w przypadku wystąpienia prostytucji

Przypadek prostytucji wśród uczniów	
Cel uruchomienia procedury	Zapewnienie bezpieczeństwa fizycznego, psychicznego i emocjonalnego uczniów w przypadku zagrożenia wewnętrznego, związanego z prostytucją w szkole lub wśród uczniów.
Osoby odpowiedzialne za zarządzenie	Dyrektor lub wicedyrektor szkoły; w przypadku ich nieobecności – osoba przez nich upoważniona.
Sposób postępowania	1) Przeprowadzenie przez wychowawcę rozmowy z rodzicami/opiekunami prawnymi oraz z uczniem w ich obecności; w przypadku potwierdzenia informacji zobowiązanie ucznia do zaniechania negatywnego postępowania, zaś rodziców/opiekunów prawnych – bezwzględnie do szczególnego nadzoru nad jego zachowaniem (w toku interwencji profilaktycznej ewentualne skierowanie do specjalistycznej placówki i udział ucznia w programie terapeutycznym). 2) Jeżeli rodzice/opiekunowie prawni ucznia odmawiają współpracy lub nie stawiają się do szkoły, a nadal z wiarygodnych źródeł napływają informacje o przejawach demoralizacji ich dziecka,

	pisemne powiadomienie przez dyrektora szkoły o zaistniałej sytuacji sądu rodzinnego lub policji (funkcjonariusza ds. nieletnich). 3) W sytuacji, gdy szkoła wykorzystwała wszystkie dostępne jej środki oddziaływań wychowawczo-profilaktycznych (rozmowa z rodzicami, ostrzeżenia ucznia, spotkania z pedagogiem, psychologiem itp.), a ich zastosowanie nie przynosi oczekiwanych rezultatów, powiadomienie przez dyrektora szkoły sądu rodzinnego lub policji (dalszy tok postępowania leży w kompetencji tych instytucji). 4) Ustalenie przez dyrektora szkoły, w porozumieniu z rodzicami/prawnymi opiekunami dalszych działań z udziałem psychologa w celu zapewnienia opieki uczniowi, który świadomie lub nie dopuścił się czynności, które mogłyby być uznane za prostytuowanie się.
Podstawa prawna uruchomienia procedury	Kodeks karny: art. 18 § 3; art. 203; art. 204.

2.7. Procedura postępowania w sytuacji wystąpienia niepokojących zachowań seksualnych uczniów w szkole.

Niepokojące zachowania seksualne uczniów w szkole	
Cel uruchomienia procedury	Zapewnienie bezpieczeństwa fizycznego, psychicznego i emocjonalnego uczniów w przypadku zagrożenia wewnętrznego, związanego z zachowaniami uczniów o charakterze seksualnym.
Osoby odpowiedzialne za zarządzenie	Dyrektor lub wicedyrektor szkoły; w przypadku ich nieobecności – osoba przez nich upoważniona.
Sposób postępowania	1) Powiadomienie przez nauczyciela lub innego pracownika szkoły wychowawcy klasy i/lub pedagoga/ psychologa szkolnego o przypadkach niepokojących zachowań seksualnych uczniów w szkole (gdy uczeń przekazuje nauczycielowi informację o niepokojących zachowaniach seksualnych innego ucznia, konieczne jest zapewnienie mu anonimowości w celu uniknięcia ewentualnej przemocy/odwetu); 2) Przeprowadzenie przez wychowawcę lub pedagoga/psychologa szkolnego rozmowy z uczniem oraz poinformowanie o zaistniałym zdarzeniu rodziców ucznia. 3) Zobowiązanie rodziców przez wychowawcę lub pedagoga/psychologa szkolnego do szczególnego nadzoru nad dzieckiem oraz ustalenie z nimi dalszego postępowania, w przypadku, gdy

	rozmowa z uczniem okazuje się niewystarczająca do zmiany jego zachowania. 4) W sytuacji, kiedy rodzice odmawiają współpracy lub nie reagują na wezwanie do pojawienia się w szkole, a szkoła wykorzystwała dostępne jej metody oddziaływań i zachowanie ucznia nie zmienia się, pisemne powiadomienie przez dyrektora szkoły wydziału rodzinnego i nieletnich sądu rejonowego oraz wydziału ds. nieletnich policji. 5) Powiadomienie przez pedagoga/psychologa szkolnego, w porozumieniu z dyrektorem, najbliższej jednostki policji (po uprzednim zawiadomieniu o zajściu rodziców/opiekunów prawnych ucznia), w przypadku, gdy zachowanie ucznia świadczy o możliwości popełnienia przez niego przestępstwa (np. gwałtu); sporządzenie notatki służbowej na temat całego zdarzenia przez pedagoga/psychologa szkolnego.
--	--

2.8. Wypadek ucznia w szkole – procedury postępowania pracowników szkoły gwarantujące poszkodowanemu w wypadku uczniowi należytą opiekę i niezbędną pomoc

Wypadek ucznia/ uczniów w szkole	
Cel uruchomienia procedury	Zapewnienie profesjonalnych działań pracowników szkoły, gwarantujących uczniowi poszkodowanemu w wypadku w szkole należytą opiekę i niezbędną pomoc.
Osoby odpowiedzialne za zarządzenie	Dyrektor lub wicedyrektor szkoły, a w przypadku ich nieobecności – osoba upoważniona przez nich.
Sposób postępowania	Wypadek ucznia jest to nagłe zdarzenie wywołane przyczyną zewnętrzną, powodujące uraz lub śmierć, które nastąpiło w czasie pozostawania ucznia pod opieką szkoły: na terenie szkoły lub poza jej terenem (w trakcie wycieczki lub wyjścia pod opieką nauczycieli). Udzielenie poszkodowanemu pierwszej pomocy przedmedycznej: 1) Pracownik szkoły, który otrzymał wiadomość o wypadku ucznia, niezwłocznie zapewnia poszkodowanemu opiekę, w szczególności sprowadzając fachową pomoc medyczną, a w miarę możliwości udzielając poszkodowanemu pierwszej pomocy. Udzielenie pierwszej pomocy w wypadkach jest prawnym obowiązkiem każdego pracownika szkoły. Jej nieudzielenie, szczególnie przez osobę odpowiedzialną za bezpieczeństwo ucznia, skutkuje sankcją karną.

- 2) Gdy do wypadku ucznia dochodzi podczas lekcji nauczyciel przerywa ją, wyprowadzając uczniów z miejsca zagrożenia – jeżeli warunki w miejscu, w którym prowadzone są zajęcia, stwarzają nadal zagrożenie dla bezpieczeństwa uczniów.
- 3) Pracownik zobowiązany jest do niezwłocznego powiadomienia dyrektora szkoły o sytuacji.

Obowiązek powiadamiania i zabezpieczenia miejsca zdarzenia:

- o każdym wypadku zawiadamia się niezwłocznie: rodziców/opiekunów prawnych poszkodowanego, pracownika szkoły odpowiedzialnego za bezpieczeństwo i higienę pracy, społecznego inspektora pracy, organ prowadzący szkołę lub placówkę oraz radę rodziców;
 - o wypadku śmiertelnym, ciężkim i zbiorowym zawiadamia się niezwłocznie prokuratora;
 - o wypadku śmiertelnym, ciężkim i zbiorowym zawiadamia się niezwłocznie prokuratora;
 - o wypadku, do którego doszło w wyniku zatrucia, zawiadamia się niezwłocznie państwowego inspektora sanitarnego.
- 1) Zawiadomienia dokonuje dyrektor lub upoważniony przez niego pracownik szkoły. Fakt ten powiadamiający dokumentuje w sposób ustalony w szkole (podając datę i godzinę powiadomienia rodziców/opiekunów prawnych ucznia o wypadku).
 - 2) W niegroźnych przypadkach (brak wyraźnych obrażeń – np. widoczne tylko lekkie zaczerwienienie, zadrapanie, lekkie skaleczenie), po udzieleniu pierwszej pomocy poszkodowanemu uczniowi, nauczyciel/wychowawca ustala potrzebę wezwania pogotowia ratunkowego oraz potrzebę wcześniejszego przyjazdu rodzica/ opiekuna prawnego i godzinę odbioru dziecka ze szkoły w dniu zdarzenia.
 - 3) W przypadku wezwania pogotowia ratunkowego w szkole powinni przebywać powiadomieni przez szkołę rodzice. Jeżeli lekarz stwierdzi konieczność hospitalizacji, rodzice jadą razem z dzieckiem do szpitala.
 - 4) Jeżeli rodzice nie dotarli do szkoły przed odjazdem karetki pogotowia (ciężki wypadek, osoba wymagająca natychmiastowej pomocy), razem z dzieckiem jedzie do szpitala dyrektor lub pracownik wskazany przez dyrektora szkoły.
 - 5) Informację o powyższych ustaleniach przekazuje się rodzicom/prawnym opiekunom ucznia oraz dokumentuje.

- 6) W każdym przypadku, gdy widoczne są obrażenia, urazy, niepokojące objawy, dyrektor lub upoważniona osoba wzywa pogotowie ratunkowe.
- 7) Jeżeli wypadek został spowodowany niesprawnością techniczną pomieszczenia lub urządzeń, należy zabezpieczyć je nienaruszone do momentu pojawienia się odpowiednich służb. Dyrektor zabezpiecza je do czasu dokonania oględzin lub wykonania szkicu przez zespół powypadkowy.
- 8) Jeżeli wypadek zdarzył się w czasie wyjścia, imprezy organizowanej poza terenem szkoły, wszystkie stosowne decyzje podejmuje opiekun grupy/kierownik wycieczki i odpowiada za nie oraz powiadamia właściwe służby (pogotowie, policję itp.). Do czasu rozpoczęcia pracy przez zespół powypadkowy dyrektor zabezpiecza miejsce wypadku w sposób wykluczający dopuszczenie osób niepowołanych. Jeżeli czynności związanych z zabezpieczeniem miejsca wypadku nie może wykonać dyrektor, wykonuje je upoważniony przez dyrektora pracownik szkoły.

Zespół powypadkowy:

- 1) Dyrektor szkoły powołuje zespół powypadkowy. W jego skład wchodzi z zasady pracownik odpowiedzialny za bezpieczeństwo i higienę pracy oraz społeczny inspektor pracy. Jeżeli z jakichkolwiek powodów nie jest możliwy udział w pracach zespołu jednej z osób – dyrektor powołuje w jej miejsce innego pracownika szkoły. Jeżeli w działaniach zespołu nie mogą uczestniczyć ani pracownik służby bezpieczeństwa i higieny pracy, ani społeczny inspektor pracy, w skład zespołu wchodzi dyrektor oraz pracownik szkoły przeszkolony w zakresie bhp.
- 2) Przewodniczącym zespołu jest pracownik odpowiedzialny za bhp w szkole, a jeżeli nie ma go w składzie zespołu – społeczny inspektor pracy. Jeżeli w zespole nie ma ani pracownika służby bhp, ani społecznego inspektora pracy, przewodniczącym zespołu spośród pracowników szkoły wyznacza dyrektor.

Postępowanie powypadkowe:

- 1) Zespół powypadkowy:
 - a) przeprowadza postępowanie powypadkowe i sporządza dokumentację powypadkową;
 - b) powiadamia rodziców/ opiekunów prawnych o wypadku i wzywa ich do szkołorozmawia z uczniem (w obecności rodzica/opiekuna prawnego lub wychowawcy /pedagoga/ psychologa szkolnego) i sporządza protokół;

- c) rozmawia ze świadkami wypadku i sporządza protokoły; jeżeli świadkami są uczniowie, rozmowa odbywa się w obecności wychowawcy lub pedagoga/psychologa szkolnego, a protokół odczytuje się w obecności ucznia – świadka – i jego rodziców/ opiekunów prawnych;
 - d) sporządza szkic lub fotografię miejsca wypadku;
 - e) uzyskuje pisemne oświadczenie nauczyciela, pod opieką którego uczeń przebywał w czasie, gdy zdarzył się wypadek;
 - f) uzyskuje opinię lekarską z opisem doznanych obrażeń i określeniem rodzaju wypadku;
 - g) protokół powypadkowy sporządza się w terminie 21 dni od dnia zakończenia postępowania powypadkowego i niezwłocznie doręcza osobom uprawnionym do zaznajomienia się z materiałami tego postępowania.
- 2) Przekroczenie 21- dniowego terminu może nastąpić w przypadku, gdy wystąpią uzasadnione przeszkody lub trudności uniemożliwiające sporządzenie protokołu w wyznaczonym terminie.
 - 3) W sprawach spornych rozstrzygające jest stanowisko przewodniczącego zespołu.
 - 4) Członek zespołu, który nie zgadza się ze stanowiskiem przewodniczącego, może zgłosić zdanie odrębne, które odnotowuje się w protokole powypadkowym.
 - 5) Jeżeli do treści protokołu powypadkowego nie zostały zgłoszone zastrzeżenia rodziców/opiekunów prawnych ucznia poszkodowanego, postępowanie powypadkowe uznaje się za zakończone. Protokół powypadkowy sporządza się w trzech egzemplarzach dla: poszkodowanego, szkoły, która przechowuje go w dokumentacji powypadkowej wypadku ucznia, oraz organu prowadzącego lub kuratora oświaty (na żądanie).
 - 6) Z treścią protokołu powypadkowego i innymi materiałami postępowania powypadkowego zaznajamia się poszkodowanego małoletniego i jego rodziców/opiekunów prawnych lub poszkodowanego pełnoletniego. Jeżeli poszkodowany pełnoletni zmarł lub nie pozwala mu na to stan zdrowia, z materiałami postępowania powypadkowego zaznajamia się jego rodziców/opiekunów prawnych. Protokół powypadkowy doręcza się osobom uprawnionym do zaznajomienia się z materiałami postępowania powypadkowego.

Składanie zastrzeżeń do protokołu powypadkowego:

W ciągu 7 dni od dnia doręczenia protokołu powypadkowego osoby, którym go doręczono, mogą zgłosić zastrzeżenia do ustaleń protokołu

	Składanie zastrzeżeń do protokołu powypadkowego: W ciągu 7 dni od dnia doręczenia protokołu powypadkowego osoby, którym go doręczono, mogą zgłosić zastrzeżenia do ustaleń protokołu (są o tym informowane podczas jego odbierania). Zastrzeżenia składa się przewodniczącemu zespołu ustnie lub na piśmie, a przewodniczący wpisuje je do protokołu. Zastrzeżenia mogą dotyczyć w szczególności: niewykorzystania wszystkich środków dowodowych niezbędnych dla ustalenia stanu faktycznego, sprzeczności istotnych ustaleń protokołu z zebraniem materiałem dowodowym. Zastrzeżenia rozpatruje organ prowadzący szkołę. Po rozpatrzeniu zastrzeżeń organ prowadzący szkołę może: zlecić dotychczasowemu zespołowi powypadkowemu wyjaśnienie ustaleń protokołu lub przeprowadzenie określonych czynności dowodowych, powołać nowy zespół celem ponownego przeprowadzenia postępowania powypadkowego. Dokumentacja: Dyrektor szkoły prowadzi rejestr wypadków. Dyrektor wskazuje prawidłowe zachowania i odstępstwa od niniejszej procedury, informuje o wnioskach i podjętych działaniach profilaktycznych zmierzających do zapobiegania analogicznym wypadkom.
--	--

2.9. Czyn karalny popełniony przez ucznia – procedury postępowania w przypadku popełnienia przez ucznia czynu karalnego oraz udzielania pomocy uczniowi będącemu sprawcą czynu karalnego

Popełnienie przez ucznia czynu karalnego	
Cel uruchomienia procedury	Zapewnienie bezpieczeństwa fizycznego w szkole w przypadku popełnienia przez ucznia czynu karalnego oraz udzielenie pomocy uczniowi – sprawcy czynu karalnego.
Osoby odpowiedzialne za zarządzenie	Dyrektor lub wicedyrektor szkoły, a w przypadku ich nieobecności – osoba upoważniona przez nich.
Podstawy uruchomienia działań	Przypadek może dotyczyć ucznia, który dopuścił się czynu po ukończeniu lat 13, ale nie ukończył lat 17, bądź ucznia, który nie ukończył 18. r.ż., wówczas zastosowanie mają przepisy zawarte w Ustawie o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich z dnia 9 czerwca 2022. Przypadek może dotyczyć ucznia pełnoletniego (po 18. r.ż.), który popełnił czyn karalny, wówczas podlega on przepisom prawa ogólnie przyjętym wobec osób dorosłych.
Sposób postępowania	1) Osoba, która była świadkiem popełnienia czynu karalnego lub dostrzegła zagrożenie, zobowiązana jest do powiadomienia dyrektora szkoły;

	2) dyrektor szkoły odpowiada za ustalenie okoliczności czynu i ewentualnych świadków zdarzenia; 3) w przypadku, gdy sprawcą jest małoletni/niepełnoletni uczeń danej szkoły przebywający na jej terenie, wyznaczone przez dyrektora osoby winny zatrzymać i przekazać go dyrektorowi szkoły lub pedagogowi/psychologowi szkolnemu pod opiekę; 4) dyrektor szkoły winien powiadomić rodziców/opiekunów prawnych ucznia o zaistniałej sytuacji; 5) dyrektor szkoły jest zobowiązany do niezwłocznego powiadomienia policji w przypadku, gdy sprawa jest poważna (np. rozbój, uszkodzenie ciała itp.) lub w przypadku, gdy sprawca jest pełnoletni bądź nie jest uczniem szkoły; do jego obowiązków należy także zabezpieczenie ewentualnych dowodów lub przedmiotów pochodzących z przestępstwa i przekazanie ich policji. 6) dyrektor szkoły nie ma prawa przeprowadzać czynności zarezerwowanych dla policji (np. przesłuchiwanie, przeszukiwanie).
--	---

2.10. Ofiara czynu karalnego – procedury postępowania w przypadku zidentyfikowania w szkole ucznia będącego ofiarą czynu karalnego oraz udzielania pomocy uczniowi będącemu ofiarą czynu karalnego

Zidentyfikowanie ucznia jako ofiary czynu karalnego	
Cel uruchomienia procedury	Zapewnienie bezpieczeństwa fizycznego w szkole w przypadku zidentyfikowania w szkole ucznia będącego ofiarą czynu karalnego oraz udzielenie pomocy uczniowi – ofierze czynu karalnego.
Osoby odpowiedzialne za zarządzenie	Dyrektor lub wicedyrektor szkoły, a w przypadku ich nieobecności – osoba upoważniona przez nich.
Podstawy uruchomienia działań	Sytuacja, w której uczeń stał się ofiarą czynu karalnego zabronionego przez Ustawę o postępowaniu w sprawach nieletnich.
Sposób postępowania	1) Osoba, która była świadkiem popełnienia czynu karalnego lub dostrzegła zagrożenie, winna udzielić ofierze pierwszej pomocy (przedmedycznej) bądź zapewnić jej udzielenie poprzez wezwanie lekarza, w przypadku, kiedy ofiara doznała obrażeń. 2) Świadek powinien powiadomić o sytuacji dyrektora szkoły. 3) Obowiązkiem dyrektora szkoły jest niezwłoczne powiadomienie rodziców/opiekunów prawnych ucznia – ofiary czynu karalnego. 4) Dyrektor szkoły winien niezwłocznie wezwać policję, szczególnie w przypadku, kiedy istnieje konieczność profesjonalnego zabezpieczenia śladów przestępstwa, ustalenia okoliczności i ewentualnych świadków zdarzenia.

5) Ofiara czynu karalnego powinna otrzymać pomoc, wsparcie psychologiczne.

BEZPIECZEŃSTWO CYFROWE

1. Strategiczne i profilaktyczne działania w szkole w zakresie bezpieczeństwa

Zapewnienie bezpieczeństwa cyfrowego dzieci i młodzieży, a także przestrzeni szkolnej – można osiągnąć głównie poprzez wychowanie i edukację, prowadzone w sposób zintegrowany tak w szkole, jak i w rodzinie. Wyjątkową rolę szkoły jest zainicjowanie takiego procesu, który połączy starania nauczycieli i rodziców w celu:

- 1) Zapewnienia dzieciom aktualnej wiedzy na temat korzystania z zasobów Internetu.
- 2) Kształtowania postaw odpowiedzialnej aktywności w środowisku cyfrowym.
- 3) Zapewnienia spójności prawidłowych zachowań w szkole, w przestrzeni publicznej i w domu rodzinnym.

Działania profilaktyczne są odpowiedzią na obowiązek: „upowszechniania wśród dzieci i młodzieży wiedzy o bezpieczeństwie oraz kształtowania właściwych postaw wobec zagrożeń, w tym związanych z korzystaniem z technologii informacyjno-komunikacyjnych”, który nakłada na szkoły *Ustawa z 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe*.

Największe znaczenie dla zapewnienia podstaw bezpieczeństwa cyfrowego w szkole mają działania profilaktyczne (prewencyjne) prowadzone wobec i z udziałem wszystkich członków społeczności szkolnej: uczniów i ich rodziców, dyrektorów, nauczycieli i innych pracowników szkoły. Działania te powinny mieć charakter systemowy, ciągły, wieloletni i skoordynowany, a ich zakres należy wpisać w realizowany w szkole program wychowawczo-profilaktyczny.

1.1. Działania strategiczne – opracowanie i realizacja Szkolnego Planu Zapewnienia Bezpieczeństwa Cyfrowego.

- 1) Zainicjowanie pracy nad planem oraz opracowanie jego projektu to zadania **dyrektora szkoły**. Założenia planu winny powstać z jego inspiracji w ramach dyskusji z nauczycielami i przedstawicielami Samorządu Uczniowskiego oraz Rady Rodziców. Finalna postać planu strategii powinna stanowić oficjalny dokument przyjęty do realizacji w szkole i zaakceptowany przez rodziców, nauczycieli i uczniów.
- 2) Ważną część strategii stanowić musi tzw. **polityka bezpieczeństwa cyfrowego** w szkole (bezpiecznego korzystania z zasobów sieci oraz infrastruktury cyfrowej w szkole). Polityka bezpieczeństwa musi uwzględniać wprowadzenie standardów i procedur zgłaszania incydentów oraz podejmowania interwencji w sytuacji wystąpienia zagrożenia.

- 3) Punktem wyjścia do sformułowania planu jest diagnoza sytuacji początkowej – obejmująca ocenę potrzeb edukacyjnych uczniów i nauczycieli, analizę występujących i potencjalnych zagrożeń oraz ewaluację poziomu bezpieczeństwa infrastruktury cyfrowej.
- 4) Działania na rzecz zapewnienia cyberbezpieczeństwa w największym stopniu składać się muszą z aktywności, które zagwarantują wszystkim grupom budującym społeczność szkolną łatwy i bezpieczny dostęp do treści i platform edukacyjnych, a także sprzyjać będą budowaniu atmosfery zaufania między uczniami i nauczycielami oraz rodzicami poprzez wyjaśnianie i pozytywne rozwiązywanie pojawiających się problemów.
- 5) W przypadkach wystąpienia zagrożeń czy incydentów naruszenia bezpieczeństwa dzieci, w tym naruszenia prawa, działania szkoły cechować powinna otwartość postępowania oraz identyfikacja i zaproponowanie rozwiązania adekwatnego do poziomu zagrożenia. Należy uwzględniać kontekst indywidualnych przypadków, a także ich szkolne i środowiskowe tło, aby reagować adekwatnie do poziomu odpowiedzialności i winy ucznia.

1.2. Szkolne działania profilaktyczne mające na celu zapewnienie bezpieczeństwa.

Wdrożenie bezpieczeństwa cyfrowego w szkole

- 1) Zapewnienie uczniom bezpieczeństwa cyfrowego to zadanie dla wszystkich pracowników szkoły oraz rodziców. Dzieci i młodzież korzystają bowiem z usług i treści sieci w szkole, a także – przede wszystkim – poza nią.
- 2) W celu skutecznego działania dyrektor powołuje spośród grona pedagogicznego **szkolnego lidera bezpieczeństwa** – osobę współodpowiedzialną wraz z nim za realizację strategii zapewnienia bezpieczeństwa cyfrowego: koordynatora i promotora działań na rzecz cyberbezpieczeństwa w szkole.
- 3) Spektrum zadań szkolnego lidera bezpieczeństwa obejmuje:
 - a) bieżącą diagnozę potrzeb szkoły w zakresie bezpieczeństwa cyfrowego;
 - b) organizację procesu nabywania dziedzinowych kompetencji nauczycieli;
 - c) zarządzanie szkolnymi zasobami narzędzi zapewniających cyberbezpieczeństwo;
 - d) nadzorowanie pracy osób/firm odpowiedzialnych za techniczne bezpieczeństwo urządzeń cyfrowych i wewnętrznej sieci szkolnej oraz koordynację działań w przypadku wystąpienia zagrożenia;
 - e) prowadzenie działań służących rozwijaniu kompetencji medialnych i cyfrowych uczniów oraz działań adresowanych do rodziców.
- 4) Lider bezpieczeństwa cyfrowego w szkole posiada odpowiednie uprawnienia nadane mu przez dyrektora oraz narzędzia do wprowadzania niezbędnych zmian oraz koordynacji działań w przypadku wystąpienia zagrożenia.

- 5) Zadania dotyczące cyberbezpieczeństwa w szkole realizuje zespół ds. bezpieczeństwa cyfrowego, powołany i koordynowany przez dyrektora szkoły. Zespół ten konsultuje się z przedstawicielami uczniów i rodziców.
- 6) Realizacja Szkolnego Planu Zapewnienia Bezpieczeństwa Cyfrowego będzie inspiracją do przeprowadzenia dyskusji i opracowania szkolnego kontraktu cyfrowego (w formie umowy), uzgodnionego i zawartego między wszystkimi podmiotami środowiska szkolnego: uczniami i ich rodzicami oraz nauczycielami i innymi pracownikami szkoły.
- 7) Celem kontraktu będzie uzgodnienie i respektowanie zestawu praw i obowiązków wszystkich uczestników społeczności szkolnej, obowiązujących w relacjach ze światem cyfrowym.
- 8) W zakres kontraktu wejdą m.in. regulacje dotyczące: bezpiecznego dostępu uczniów do Internetu w szkole, wykorzystywania TIK w trakcie zajęć, zasad korzystania z pracowni informatycznej, szkolnych zasad netykiety i tworzenia szkolnej strony internetowej.

Działania profilaktyczne i edukacyjne adresowane do uczniów

- 1) W każdej grupie wiekowej powinny być prowadzone zajęcia uświadamiające, motywujące i edukacyjne o odpowiedniej skali i zakresie tematycznym w celu omówienia korzyści i zagrożeń korzystania z Internetu oraz zidentyfikowania wszystkich przejawów niewłaściwych zachowań. Uczniowie mogą stworzyć, np. katalog zagrożeń i listę zasad bezpiecznego i efektywnego, przynoszącego uczniom korzyści edukacyjne, korzystania z Internetu.
- 2) Zajęcia z cyberbezpieczeństwa powinny mieć charakter zaplanowany, systematyczny w działaniach i kompleksowy w zakresie tematyki.
- 3) Na coroczny minimalny zakres zajęć profilaktycznych uświadamiających problem składać się mogą:
 - a) Poświęcenie tematyce jednego z aspektów bezpieczeństwa cyfrowego „apelu szkolnego” – spotkania całej szkolnej społeczności, przygotowanego przez uczniów;
 - b) Organizacja spotkań społeczności szkolnej z ekspertem w zakresie tematyki korzystania z Internetu przez dzieci – edukatorem, nauczycielem, informatykiem, policjantem itp.;
 - c) Przeprowadzenie co najmniej jednej lekcji wychowawczej (w zależności od zdiagnozowanych potrzeb częściej) na temat wybranego aspektu cyberbezpieczeństwa, adekwatnego do potrzeb, wyzwań klasy i wieku uczniów. Sposób prowadzenia lekcji i ich tematyka muszą uwzględniać poziom rozwoju i doświadczenia dzieci.
 - d) Organizacja dnia bezpieczeństwa cyfrowego w szkole, np. w ramach Dnia Bezpiecznego Internetu – wydarzenia dla całej społeczności szkolnej, otwartego na współudział rodziców/opiekunów prawnych uczniów, a także przedstawicieli lokalnego środowiska. Na wydarzenie składać się mogą prelekcje i zajęcia praktyczne (warsztaty) w szkole, a także spotkania uświadamiające, dyskusje, happeningi, pikniki i inne formy popularyzacji tematyki cyberbezpieczeństwa.
 - e) Zorganizowanie przez samorząd uczniowski konkursu – opartego na rywalizacji między klasami – na temat bezpieczeństwa cyfrowego (np. pozytywnego wykorzystania

- zasobów Internetu, sposobów radzenia sobie w sytuacjach zagrożenia), z nagrodami ufundowanymi przez radę rodziców i sponsorów (raz w roku).
- f) Realizacja projektów edukacyjnych uwzględniających nowe technologie informacyjno-komunikacyjne oraz tematykę bezpieczeństwa cyfrowego.
 - g) Zaplanowanie i realizacja wybranego programu profilaktycznego dostosowanego do możliwości organizacyjnych i kadrowych szkoły.
- 4) W codziennej pracy dydaktycznej należy dążyć do włączania tematyki bezpieczeństwa cyfrowego w nauczanie przedmiotów nieinformatycznych, a także wzmacniać zainteresowanie uczniów tematyką bezpieczeństwa cyfrowego poprzez przygotowywanie ich do udziału w konkursach.
 - 5) Tematyka bezpieczeństwa cyfrowego szkoły powinna się pojawić w serwisie internetowym szkoły oraz na profilach szkoły w portalach społecznościowych jako oddzielne zagadnienie.
 - 6) Szczególne znaczenie ma publikowanie w nich numerów telefonów, pod którymi można zgłosić przypadki naruszenia bezpieczeństwa cyfrowego w sposób anonimowy lub jako spersonalizowane zgłoszenie.
 - 7) Uczniowie w szkole powinni wiedzieć, kto pełni rolę szkolnego lidera bezpieczeństwa cyfrowego – do kogo należy zgłaszać indywidualne przypadki niedozwolonych zachowań lub działań.

Przygotowanie grona pedagogicznego do prowadzenia zajęć w zakresie bezpieczeństwa cyfrowego

- 1) Tematyce bezpieczeństwa cyfrowego uczniów w szkole powinno być poświęcone co najmniej jedno zebranie rady pedagogicznej w roku szkolnym, Natomiast w przypadku naruszenia cyberbezpieczeństwa w środowisku szkolnym należy poinformować wszystkich nauczycieli o zaistniałej sytuacji.
- 2) Szkolenia dotyczące wybranych zagadnień bezpieczeństwa cyfrowego należy organizować obligatoryjnie w związku z zakupem nowych urządzeń cyfrowych lub instalacją/zmianami w szkolnej sieci komputerowej/internetowej.
- 3) Nauczyciele i dyrektorzy szkół mogą także poszerzać swoją wiedzę, zapoznając się z bezpłatnymi publikacjami na temat cyberbezpieczeństwa, zamieszczonymi na stronie Naukowej i Akademickiej Sieci Komputerowej, będącej operatorem projektu Ogólnopolskiej Sieci Edukacyjnej.

Uświadamianie rodzicom i opiekunom prawnym uczniów znaczenia działań wychowawczych z zakresu bezpieczeństwa cyfrowego

- 1) Współpraca szkoły z rodzicami powinna polegać na uświadomieniu im znaczenia ich roli w zakresie przygotowania dzieci do bezpiecznego korzystania z Internetu. Takim działaniom towarzyszyć może wsparcie edukacyjne, np. w formie wskazywania źródeł wiedzy, popularnych multimediów edukacyjnych itp.

- 2) Współpracę ze środowiskiem rodziców prowadzić należy poprzez inicjatywy dyrekcji szkoły i szkolnego lidera bezpieczeństwa cyfrowego podejmowane wspólnie z radami rodziców jak i ramach dostępnych kanałów komunikacji z rodzicami.
- 3) We wszystkich tych działaniach na pierwszym miejscu stawiać należy uświadamianie rodzicom znaczenia cyfrowego świata w życiu dzieci i młodzieży, w tym skali i dotkliwości zagrożeń cyberbezpieczeństwa, przed jakimi stają ich dzieci oraz najważniejszej roli, jaką rodzice muszą odegrać w procesie kształtowania odpowiedzialnych postaw dzieci wobec świata cyfrowego.
- 4) Przykłady prowadzonych w szkole działań uświadamiających i edukacyjnych adresowanych do rodziców:
 - a) Włączenie w tematykę spotkań z rodzicami każdej z klas w szkole tematyki bezpieczeństwa cyfrowego – na co najmniej jednej „wywiadówce” w roku. W przypadku wystąpienia zagrożenia cyberbezpieczeństwa w klasie należy o tym powiadomić rodziców bezzwłocznie i zorganizować spotkanie specjalnie poświęcone temu incydentowi.
 - b) Rozesłanie za pomocą strony internetowej szkoły informacji na temat potencjalnych zagrożeń wraz z linkami do materiałów edukacyjnych i multimediów oraz apelem do rodziców o zapoznanie się z daną tematyką i rozmowę z dziećmi.
 - c) Przedstawienie dzieciom oraz rodzicom prezentacji dotyczącej zagrożeń bezpieczeństwa cyfrowego dzieci i młodzieży, jakie dzieci mogą napotkać w czasie wakacji, ze zwróceniem uwagi na konieczność rozmowy na ten temat.

Opracowanie i wdrożenie w praktyce szkolnej tzw. polityki bezpieczeństwa cyfrowego, ukierunkowanej na eliminację zagrożeń sieci komputerowych, systemów operacyjnych i innego oprogramowania wykorzystywanego w szkole

- 1) Sprzęt cyfrowy (komputery stacjonarne, laptopy, tablety, tablice multimedialne i inne urządzenia), jak i szkolną sieć komputerową (okablowanie, urządzenia sieciowe, zainstalowane systemy informacyjne oraz inne oprogramowanie) należy chronić zgodnie z obowiązującymi przepisami.
- 2) Inwestując w infrastrukturę cyfrową szkoły, należy dążyć do zakupu urządzeń dostosowanych do potrzeb i specyfiki ich wykorzystywania przez uczniów (trwałość, odporność na mobilne korzystanie) oraz profesjonalnej rozbudowy systemu sieci internetowej w szkole. Bezpieczeństwo cyfrowe jest silnie skorelowane z jakością infrastruktury. Sprzyja mu także korzystanie z zewnętrznych platform edukacyjnych oraz rozwiązań chmury edukacyjnej.
- 3) Należy instalować aktualizowane systemy blokowania ruchu pod kątem filtrowania treści nieodpowiednich dla dzieci i młodzieży, niepożądanych i nielegalnych zgodnie z art. 4a *Ustawy o systemie oświaty* oraz art. 27 *Ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe*.
- 4) Celem cyfryzacji szkoły jest zapewnienie uczniom otwartego, ograniczonego tylko względami bezpieczeństwa dostępu do Internetu.
- 5) Za techniczne cyberbezpieczeństwo szkoły muszą odpowiadać specjaliści.

1.3. Instytucje wspierającej cyberbezpieczeństwo

Ogólnopolska Sieć Edukacyjna OSE

Program publicznej sieci telekomunikacyjnej zapewniającej szkołom dostęp do szybkiego, bezpłatnego i bezpiecznego Internetu. Został zaprojektowany przez Ministerstwo Cyfryzacji we współpracy z Ministerstwem Edukacji Narodowej na mocy *Ustawy o Ogólnopolskiej Sieci Edukacyjnej*. Program OSE ma na celu umożliwienia szkole szerokopasmowego dostępu do bezpiecznego Internetu, podnoszenia poziomu kompetencji cyfrowych uczniów oraz wspomaganie procesu kształcenia w szkołach z wykorzystaniem zasobów dostępnych w Internecie – <https://ose.gov.pl/>

Dyzurnet.pl

Zespół ekspertów Naukowej i Akademickiej Sieci Komputerowej, działający jako punkt kontaktowy do zgłaszania nielegalnych treści w Internecie, szczególnie związanych z seksualnym wykorzystywaniem dzieci.

Zgodnie z *Ustawą o krajowym systemie cyberbezpieczeństwa*, NASK-PIB został wskazany jako jeden z zespołów reagowania na incydenty komputerowe, tzw. CSIRT – <https://dyzurnet.pl/>

Zespół CERT Polska

Zespół działa w strukturach NASK-PIB od 1996 roku. Kluczowym obszarem jego działalności jest obsługa incydentów zagrożenia bezpieczeństwa i współpraca z podobnymi jednostkami na całym świecie, zarówno w zakresie działalności operacyjnej, jak i badawczo-wdrożeniowej. CERT Polska prowadzi analizy złośliwego oprogramowania i systemów wymiany informacji o zagrożeniach, a także rozwija i udostępnia publicznie własne narzędzia do wykrywania, monitorowania, analizy i korelacji zagrożeń. Prowadzi także działania informacyjno-edukacyjne w zakresie bezpieczeństwa teleinformatycznego, takie jak: organizacja cyklicznej konferencji SECURE czy publikowanie informacji o bezpieczeństwie na blogu cert.pl. Należy m.in. do międzynarodowego forum zrzeszającego zespoły reagujące – FIRST, a także grupy roboczej europejskich zespołów reagujących – TERENA TF-CSIRT: <https://cert.pl/>

Akademia NASK

Dział Naukowej i Akademickiej Sieci Komputerowej – Państwowego Instytutu Badawczego realizujący działalność szkoleniową, edukacyjną i popularyzatorską Instytutu w zakresie bezpieczeństwa Internetu, a w szczególności jego najmłodszych użytkowników – dostępny na stronie: <https://akademia.nask.pl/>

Saferinternet.pl

Program, którego celem jest zwiększanie społecznej świadomości na temat zagrożeń, jakie niosą ze sobą najnowsze techniki komunikacji. Wśród podejmowanych działań priorytetem jest edukacja, zarówno dzieci, jak i rodziców, a także podnoszenie kompetencji profesjonalistów w zakresie bezpiecznego korzystania z Internetu. Projekt realizowany przez Fundację Dajemy Dzieciom Siłę i Naukową i Akademicką Sieć Komputerową – Państwowy Instytut Badawczy we współpracy z Fundacją Orange. Dostępny na stronie: <https://www.saferinternet.pl/>

„Dzień Bezpiecznego Internetu”

Projekt ma na celu inicjowanie i propagowanie działań na rzecz bezpiecznego dostępu dzieci i młodzieży do zasobów internetowych, zaznajomienie rodziców, nauczycieli i wychowawców z problematyką bezpieczeństwa online oraz promocję pozytywnego wykorzystywania Internetu. Kluczowe działania projektu to organizacja konferencji z okazji Dnia Bezpiecznego Internetu oraz koordynacja lokalnych inicjatyw szkolnych na rzecz propagowania bezpieczeństwa w Internecie. Organizatorem wydarzenia w Polsce od 2005 roku jest Polskie Centrum Programu „Safer Internet” (PCPSI), które tworzą Naukowa i Akademicka Sieć Komputerowa – Państwowy Instytut Badawczy oraz Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę – informacje na temat wydarzenia na stronie: <https://www.saferinternet.pl/dbi/o-dbi.html>

Kampania „Nie zagub dziecka w sieci”

Realizowana przez Ministerstwo Cyfryzacji we współpracy z Naukową i Akademicką Siecią Komputerową – Państwowym Instytutem Badawczym, adresowana do rodziców i opiekunów. Kampania jest poświęcona bezpieczeństwu w Internecie i ochronie dzieci przed cyberzagrożeniami. Informacje o kampanii: <https://www.gov.pl/web/niezagubdzieckawsieci>

2. Obligatoryjne działania na rzecz bezpieczeństwa cyfrowego w szkole

W przypadku wystąpienia incydentu zagrożenia bezpieczeństwa, zwłaszcza wobec naruszenia prawa, działania szkoły cechować powinny: otwartość, szybka identyfikacja problemu – określenie szkodliwych lub niezgodnych z prawem zachowań – i jego rozwiązanie adekwatne do poziomu zagrożenia, jaki spowodował on w szkole. Dyrektorzy i nauczyciele muszą uwzględniać kontekst indywidualnych przypadków, a także ich szkolne i środowiskowe tło, by reagować adekwatnie do poziomu odpowiedzialności i winy ucznia.

2.1. Obligatoryjne działania interwencyjne

Są następstwem wystąpienia zagrożenia. Podzielić je można na 3 grupy:

1. Działania wobec aktu/zdarzenia – opis przypadku, ustalenie okoliczności zdarzenia, zabezpieczenie dowodów oraz monitoring sytuacji szkolnej
2. Działania wobec uczestników zdarzenia (ofiara – sprawca – świadek, rodzice/ opiekunowie prawni);
3. Działania wobec instytucji/organizacji/służb pomocowych i współpracujących – policji, wymiaru sprawiedliwości, służb społecznych.

Działania wobec zdarzenia polegają przede wszystkim na zachowaniu (nieusuwanie) dokumentacji cyfrowej: wiadomości sms, e-maili, nagrań z poczty głosowej telefonu, komentarzy w serwisie społecznościowym, zapisów na blogu czy plików filmów wideo. O ile to możliwe, należy także zarchiwizować treść rozmów w komunikatorach oraz linki (konkretne adresy URL), a także dane o potencjalnym sprawcy. Każde zdarzenie wymaga udokumentowania w stosownym protokole.

Działania na rzecz uczestników zdarzenia oznaczają te aktywności, które podejmowane są wobec ofiar (osób poszkodowanych), sprawców i świadków zdarzenia. W szkole osobami poszkodowanymi w przeważającej liczbie przypadków są dzieci (osoby nieletnie). Dlatego jako kolejną grupę pośrednich uczestników zdarzenia wyróżniamy ich rodziców/ prawnych opiekunów.

Postępowanie w przypadku wystąpienia zagrożenia – odpowiedzialność za podejmowanie działań

WAŻNE – poniższe wytyczne dotyczą wszystkich procedur zagrożenia cyfrowego

Podjęte działania	Osoby odpowiedzialne
Koordynowanie działań i opis podjętych czynności sporządzony w dzienniku	wychowawca ucznia poszkodowanego
Przyjęcie zgłoszenia i przekazanie informacji wychowawcy klasy	pracownicy szkoły
Ustalenie okoliczności zdarzenia	wychowawca klasy we współpracy z psychologiem szkolnym i pedagogiem.
Powiadomienie rodziców/ opiekunów poszkodowanego dziecka oraz dyrektora szkoły	wychowawca klasy
Opis okoliczności i analiza	wychowawca klasy we współpracy z psychologiem szkolnym i pedagogiem.
Zabezpieczenie dowodów	lider bezpieczeństwa cyfrowego
Identyfikacja sprawcy	wychowawca, nauczyciele, pedagog, psycholog
Działania wobec sprawców ze szkoły	wychowawca klasy we współpracy z psychologiem szkolnym i pedagogiem
Działania wobec sprawców spoza szkoły/ w przypadku czynów karalnych- poinformowanie organów ścigania	dyrektor szkoły
Działania wobec ofiar zdarzenia	wychowawca klasy we współpracy z psychologiem szkolnym
Działania wobec świadków	psycholog i pedagog szkolny
Współpraca z policją i sądem rodzinnym	dyrektor i pedagog
Współpraca ze służbami społecznymi i placówkami specjalistycznymi	pedagog szkolny

2.2. Działania szkoły adresowane do instytucji i organizacji zewnętrznych

Współpraca z zewnętrznymi instytucjami jest niezbędna w przypadku naruszenia przepisów prawa przez uczniów lub osoby spoza szkoły. Należy pośród nich wyróżnić szczególnie współpracę z:

- 1) policją i sądami rodzinnymi;
- 2) służbami społecznymi i placówkami specjalistycznymi;
- 3) dostawcami usług internetowych oraz operatorami telekomunikacyjnymi.

Sprawców wszystkich rodzajów zagrożeń bezpieczeństwa cyfrowego w szkole należy objąć co najmniej poniższymi działaniami:

1. Sprawca musi otrzymać od przedstawicieli szkoły komunikat o braku akceptacji dla działań, jakich dokonał. W trakcie rozmowy uczeń powinien poznać możliwe skutki swojego postępowania, a także konsekwencje, jakie mogą zostać wobec niego wyciągnięte (np. wynikające ze statutu i/lub regulaminu szkoły lub wprowadzonego kontraktu). Sprawca powinien zostać wezwany do zaprzestania podejmowania podobnych działań w przyszłości oraz usunięcia skutków swoich dotychczasowych działań (np. publikacji na portalu społecznościowym). Sprawca powinien również zostać objęty odpowiednią pomocą psychologiczno-pedagogiczną w celu zrozumienia konsekwencji swego zachowania oraz zmiany postawy i dalszego postępowania. Jeśli sprawców jest więcej, to z każdym z nich należy rozmawiać osobno.
2. Należy zadbać o to, żeby osoba reprezentująca szkołę (psycholog, pedagog, wychowawca) ograniczała się do podjęcia interwencji, a nie wymierzała karę. Decyzję o tym, jaką karę wymierzyć sprawcy, powinna podejmować rada pedagogiczna (po poznaniu wszystkich okoliczności zdarzenia), a przekazywać – dyrektor szkoły.

Celem sankcji wobec sprawcy jest przede wszystkim: zatrzymanie jego działań i zapewnienie poczucia bezpieczeństwa ofierze oraz zmiana postawy sprawcy. Sankcje mają na celu także pokazanie społeczności szkolnej, że działania sprawcy nie będą tolerowane i że szkoła jest w stanie skutecznie zareagować w tego rodzaju sytuacji. Podejmując decyzję o zastosowaniu sankcji, należy wziąć pod uwagę:

- 1) rozmiar i rangę szkody – np. czy w przypadku cyberprzemocy materiał został upubliczniony w sposób pozwalający na dotarcie do niego wielu osobom, czy trudno jest wycofać materiał z sieci itp.;
 - 2) czas trwania prześladowania – czy było to długotrwałe działanie, czy pojedynczy incydent;
 - 3) świadomość popełnianego czynu – czy działanie było zaplanowane, a sprawca był świadomy, że postąpił nagannie;
 - 4) motywacje sprawcy – należy sprawdzić, czy działanie sprawcy nie jest działaniem odwetowym w odpowiedzi na uprzednie doświadczenia sprawcy.
3. Aktywność wobec sprawcy powinna także obejmować rozmowę z jego rodzicami lub opiekunami prawnymi – muszą oni zostać poinformowani o zdarzeniu, zapoznani z materiałami oraz decyzją co do dalszego postępowania ze sprawcą. Warto, aby rodzice współpracowali ze szkołą w zakresie rozwiązywania sytuacji kryzysowej. Rodzice/opiekunowie prawni sprawcy powinni również zostać poinformowani, że rodzice ofiary mają prawo zgłosić sprawę policji.

4. Jeśli sprawcą jest osoba spoza szkoły, należy zapewnić bezpieczeństwo ofierze i poinformować ją (jej rodziców/opiekunów prawnych) o przysługujących jej prawach. Jeśli sprawcą jest uczeń z innej szkoły, należy rozważyć nawiązanie współpracy między placówkami i wspólne rozwiązanie kryzysowej sytuacji.

2.3. Dostęp do treści szkodliwych, niepożądanych, nielegalnych – procedura reagowania

Dostęp do treści szkodliwych, niepożądanych i nielegalnych	
Podstawy prawne uruchomienia procedury	<i>Kodeks karny</i> , art. 200 § 1–5 kk, art. 200a kk, art. 200b kk, art. 202 § 1-4b, art. 256 kk, art. 257. Statut szkoły.
Rodzaj zagrożenia objętego procedurą	Zagrożenie łatwym dostępem do treści szkodliwych, niedozwolonych, nielegalnych i niebezpiecznych dla zdrowia (pornografia, treści obrazujące przemoc, promujące działania szkodliwe dla zdrowia i życia dzieci, popularyzujące ideologię faszystowską i działalność niezgodną z prawem, nawołujące do samookaleczeń i samobójstw, korzystania z narkotyków; niebezpieczeństwo werbunku dzieci i młodzieży do organizacji nielegalnych i terrorystycznych).
Telefony/ kontakty alarmowe krajowe	Zgłaszanie nielegalnych treści: www.dyzurnet.pl , numer alarmowy 112 , policja 997
Sposób postępowania w przypadku wystąpienia zagrożenia	
Opis okoliczności, analiza zabezpieczenie dowodów	Reakcja szkoły w przypadku pozyskania wiedzy o wystąpieniu zagrożenia będzie zależna od tego, czy: 1) treści te można bezpośrednio powiązać z uczniami danej szkoły; 2) treści nielegalne lub szkodliwe nie mają związku z uczniami danej szkoły, lecz wymagają kontaktu szkoły z odpowiednimi służbami. a) W pierwszej kolejności należy zabezpieczyć dowody w formie elektronicznej (pliki z treściami niedozwolonymi, zapisy rozmów w komunikatorach, e-maile, zrzuty ekranu), znalezione w Internecie lub w komputerze dziecka b) Zabezpieczenie dowodów jest zadaniem rodziców lub opiekunów prawnych dziecka, w czynnościach tych może wspomagać ich przedstawiciel szkoły posiadający odpowiednie kompetencje techniczne. c) W pierwszym przypadku rozwiązanie leży po stronie szkoły.

	d) W drugim należy rozważyć zgłoszenie incydentu policji oraz poinformować o nim serwis Dyżurnet (dyzurnet.pl).
Identyfikacja sprawcy (-ów)	1) W identyfikacji sprawców kluczową rolę odgrywają zgromadzone dowody. W procesie udostępniania nielegalnych i szkodliwych treści małoletnim biorą udział na ogół: twórca treści – np. pornograficznych – oraz osoby, które udostępniły je dziecku. 2) Konieczne jest poinformowanie wszystkich rodziców/prawnych opiekunów dzieci uczestniczących w zdarzeniu o sytuacji i roli ich dzieci.
Działania wobec sprawców zdarzenia spoza szkoły	1) W przypadku udostępniania przez ucznia treści opisanych wcześniej jako szkodliwe nielegalne i niebezpieczne dla zdrowia należy prze prowadzić z nim rozmowę na temat jego postępowania i w jej trakcie uzmysłwić mu szkodliwość prowadzonych przez niego działań. 2) Działania szkoły powinny koncentrować się na aktywnościach wychowawczych. 3) W przypadku upowszechniania przez sprawców treści nielegalnych należy złożyć zawiadomienie o zdarzeniu na policji.
Działania wobec ofiar zdarzenia	1) Dzieci – ofiary i świadków zdarzenia – należy poczynawszy od pierwszego etapu interwencji otoczyć opieką psychologiczno-pedagogiczną. 2) Rozmowa z dzieckiem powinna się odbywać z uwzględnieniem jego komfortu psychicznego, z poszanowaniem poufności i podmiotowości ucznia ze względu na fakt, iż kontakt z treściami nielegalnymi może mieć bardzo szkodliwy wpływ na jego psychikę. 3) W trakcie rozmowy należy ustalić okoliczności uzyskania przez ofiarę dostępu do wyżej wymienionych treści. 4) Należy powiadomić rodziców lub opiekunów prawnych ofiary o zdarzeniu i uzgodnić z nimi podejmowane działania i formy wsparcia dziecka. Działania szkoły w takich przypadkach powinna cechować poufność i empatia w kontaktach ze wszystkimi uczestnikami zdarzenia oraz osobami udzielającymi wsparcia. 5) W przypadku kontaktu dziecka z treściami szkodliwymi należy dokładnie zbadać sposób, w jaki do niego doszło. 6) Poszukiwanie przez dziecko tego typu treści w sieci lub podsuwanie ich dziecku przez innych może być oznaką niepokojących incydentów ze świata rzeczywistego, np. kontaktów z osobami handlującymi narkotykami czy udziału w procesie rekrutacji do sekty lub innej niebezpiecznej grupy.

Aktywności wobec świadków	W przypadku, gdy informacja na temat zdarzenia dotrze do środowiska rówieśniczego ofiary – w klasie czy szkole – wskazane jest podjęcie działań edukacyjnych i wychowawczych.
Współpraca z policją i sądami rodzinnymi	W przypadku naruszenia prawa, np. rozpowszechniania materiałów pornograficznych z udziałem nieletniego lub prób uwiedzenia małoletniego w wieku do 15 lat przez osobę dorosłą, należy – w porozumieniu z rodzicami dziecka – niezwłocznie powiadomić policję.
Współpraca ze służbami i placówkami specjalistycznymi	Kontakt z treściami szkodliwymi lub niebezpiecznymi może wywołać potrzebę skorzystania przez ofiarę ze specjalistycznej opieki psychologicznej. Decyzja o takim kontakcie i skierowaniu na terapię musi zostać podjęta w porozumieniu z rodzicami/opiekunami prawnymi dziecka.

2.4. Zagrożenia prywatności

Naruszenie prywatności dotyczące nieodpowiedniego bądź niezgodnego z prawem wykorzystywania danych osobowych lub wizerunku dziecka bądź pracownika szkoły.	
Podstawy prawne uruchomienia procedury	<i>Kodeks karny</i> , art. 190a, RODO.
Rodzaj zagrożenia objętego procedurą	Zagrożenie to polega na naruszeniu prywatności dziecka lub pracownika szkoły poprzez nieodpowiednie lub niezgodne z prawem wykorzystanie danych osobowych lub wizerunku dziecka albo pracownika szkoły. Należy zwrócić uwagę, że podszywanie się pod inną osobę, wykorzystywanie jej wizerunku lub danych osobowych w celu wyrządzenia jej szkody osobistej lub majątkowej jest w świetle polskiego prawa przestępstwem. Najczęstszymi formami wyłudzenia lub kradzieży danych jest przejęcie profilu na portalu społecznościowym w celu dyskredytacji lub naruszenia dobrego wizerunku ofiary (np. publikacja zdjęć intymnych bądź fotomontażu), szantażowania (w celu uzyskania korzyści finansowych w zamian za niepublikowanie zdjęć bądź treści naruszających reputację ofiary), dokonania zakupów i innych transakcji finansowych (np. w sklepach internetowych na koszt ofiary). Często naruszenia prywatności łączy się z cyberprzemocą.
Sposób postępowania w przypadku wystąpienia zagrożenia	
Przyjęcie zgłoszenia i ustalenie okoliczności zdarzenia	1) Gdy sprawcą jest uczeń – kolega ofiary ze szkoły czy klasy – uczniowie lub rodzice powinni skontaktować się z dyrektorem szkoły, wychowawcą lub osobą odpowiedzialną za

	koordynację działań związanych z bezpieczeństwem cyfrowym na terenie szkoły. 2) W przypadku gdy do naruszenia prywatności poprzez kradzież, wyłudzenie danych osobowych wykorzystanie wizerunku dziecka dochodzi ze strony dorosłych osób trzecich, rodzice powinni skontaktować się bezpośrednio z policją i powiadomić o tym szkołę (zgodnie z Kodeksem karnym ściganie następuje wówczas na wniosek pokrzywdzonego). 3) Istotne dla ścigania sprawcy jest uzyskanie dowodów potwierdzających, że sprawca zmierzał do wyrządzenia ofierze szkody majątkowej lub osobistej.
Opis okoliczności, analiza zabezpieczenie dowodów	1) W pierwszej kolejności należy zabezpieczyć dowody nieodpowiedniego lub niezgodnego z prawem działania – w formie elektronicznej (e-mail, zrzut ekranu oraz adres strony, na której udostępniony został wizerunek dziecka, konwersacja w komunikatorze, SMS). 2) Równolegle należy dokonać zmian tych danych identyfikujących, które zależą od ofiary tj. haseł i loginów lub kodów dostępu do platform i portali internetowych, tak aby uniemożliwić kontynuację procederu naruszania prywatności – w działaniu tym powinna wspierać ucznia osoba dorosła. Jeśli wykradzione dane zostały wykorzystane w celu naruszenia dobrego wizerunku ofiary bądź w innych celach niezgodnych z prawem, należy dążyć do wyjaśnienia tych działań i usunięcia ich skutków, także tych widocznych w Internecie. Likwidacja stron internetowych czy profili w portalach społecznościowych, która wymagać będzie interwencji w zebrane dowody, musi odbywać się za zgodą policji (o ile została powiadomiona). 3) Szczególnej uwagi wymagają incydenty kradzieży tożsamości w celu posłużenia się nią np. podczas zakupu towarów online lub dokonania transakcji finansowych. 4) W tym przypadku należy skontaktować się ze sklepem lub pożyczkodawcą i wyjaśnić charakter zdarzenia. 5) O czynach niezgodnych z prawem należy powiadomić policję.
Identyfikacja sprawcy (-ów)	1) W przypadku gdy dowody jasno wskazują na konkretnego sprawcę oraz potwierdzają, że sprawca zmierzał do wyrządzenia ofierze szkody majątkowej lub osobistej, należy je zabezpieczyć i przekazać policji. 2) W przypadku, gdy trudno to ustalić, identyfikacji dokonać powinna policja.

	3) W przypadku znanego sprawcy, który jednak nie działał z powyższych pobudek, szkoła powinna dążyć do rozwiązania problemu w ramach działań wychowawczo-profilaktycznych uzgodnionych z rodzicami.
Działania wobec sprawców zdarzenia ze szkoły/spoza szkoły	1) Gdy sprawcą incydentu jest uczeń szkoły, należy wobec niego – w porozumieniu z rodzicami – podjąć działania wychowawcze zmierzające do uświadomienia nieodpowiedniego i nielegalnego charakteru czynów, jakich dokonał. 2) Jednym z elementów takich działań powinno być zadośćuczynienie osobie poszkodowanej. 3) Celem tych działań powinno być nie tylko nabycie przez ucznia odpowiedniej wiedzy na temat wagi poszanowania prywatności w codziennym życiu, ale trwała zmiana jego postawy na prezentującą szacunek wobec cudzego wizerunku i prywatności. Działania takie szkoła powinna podjąć niezależnie od powiadomienia policji/sądu rodzinnego. 4) Dyrekcja szkoły powinna podjąć decyzję w sprawie powiadomienia o incydencie policji, biorąc pod uwagę rodzaj czynu oraz wiek sprawcy, jego dotychczasowe zachowanie, postawę po odkryciu incydentu, opinie wychowawcy i pedagoga. 5) Dobrym rozwiązaniem jest uzyskanie interpretacji prawnej radcy prawnego.
Działania wobec ofiar zdarzenia	1) Nieletnią ofiarę incydentu należy otoczyć – w porozumieniu z rodzicami/opiekunami prawnymi – opieką psychologiczno-pedagogiczną (jeśli jest taka potrzeba) i powiadomić o działaniach podjętych w celu usunięcia skutków działania sprawcy (np. usunięcie z Internetu intymnych zdjęć ofiary, zablokowanie dostępu do konta w portalu społecznościowym). 2) Jeśli kradzież tożsamości bądź naruszenie dobrego imienia ofiary jest znane tylko jej i rodzicom, szkoła powinna zapewnić poufność działań, tak aby informacje narażające ofiarę na naruszenie wizerunku nie były rozpowszechniane.
Działania wobec świadków	Gdy kradzież tożsamości bądź naruszenie dobrego imienia ofiary jest znane szerszemu gronu uczniów szkoły, należy podjąć wobec nich działania wychowawcze, zwracające uwagę na negatywną ocenę narażania na uszczerbek wizerunku ucznia – koleżanki lub kolegi – oraz odpowiedzialność prawną.
Współpraca z policją i sądami rodzinnymi	Gdy naruszenie prywatności czy wyłudzenie lub kradzież tożsamości skutkują wyrządzeniem ofierze szkody majątkowej lub osobistej, rodzice ucznia powinni o tym powiadomić policję.

Współpraca ze służbami placówkami specjalistycznymi	W przypadku konieczności podejmowania dalszych działań pomocowych wobec ofiary, można skierować ucznia, za zgodą i we współpracy z rodzicami/opiekunami prawnymi, do placówki specjalistycznej, np. terapeutycznej.
--	---

2.5. Nadmierne korzystanie z Internetu – procedura reagowania

Zagrożenia dla zdrowia dzieci w związku z nadmiernym korzystaniem z Internetu	
Podstawy prawne uruchomienia procedury	<i>Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe</i>
Rodzaj zagrożenia objętego procedurą	Infoholizm (siecioholizm) – nadmierne, obejmujące niekiedy niemal całą dobę, korzystanie z zasobów Internetu i gier komputerowych (najczęściej sieciowych) oraz portali społecznościowych przez dzieci. Jego negatywne efekty polegają na pogarszaniu się stanu zdrowia fizycznego (np. choroby oczu, padaczka ekranowa, choroby kręgosłupa) i psychicznego (irytacja, rozdrażnienie, spadek sprawności psychofizycznej, a nawet depresja), zaniedbywaniu codziennych czynności, oraz osłabianiu relacji rodzinnych i społecznych.
Sposób postępowania w przypadku wystąpienia zagrożenia	
Przyjęcie zgłoszenia i ustalenie okoliczności zdarzenia	1) W przypadku nadmiernego korzystania z komputera lub podejrzenia infoholizmu konieczne jest podejmowanie działań pomocowych – głównie skierowanie ucznia, za zgodą i we współpracy z rodzicami/ opiekunami prawnymi, do placówki specjalistycznej, np. terapeutycznej. Kluczowe są tutaj pozostałe objawy wskazane wyżej. 2) Nauczyciele w szkole powinni zainteresować się przypadkami dzieci nieangażujących się w życie klasy, a poświęcającymi wolne chwile na kontakt online lub przychodzącymi do szkoły po nieprzespanej nocy. Rzadziej zgłoszeń można się spodziewać od rówieśników dziecka nadmiernie korzystającego z sieci.
Opis okoliczności, analiza zabezpieczenie dowodów	1) Reakcja szkoły powinna polegać w pierwszej kolejności na ustaleniu we współpracy z rodzicami skutków zdrowotnych i psychicznych, jakie nadmierne korzystanie z zasobów Internetu wywołało u dziecka (np. gorsze wyniki w nauce, niedosypianie, niedojadanie, rezygnacja z dawnych zainteresowań, załamanie się relacji z rodziną czy rówieśnikami). 2) Celem tych ustaleń jest wybór odpowiedniej ścieżki rozwiązywania problemu: z udziałem specjalistów (lekarzy, terapeutów) lub bez – wyłącznie w szkole.

Działania wobec ofiar	1) Osoba, której problem dotyczy, powinna zostać otoczona zindywidualizowaną opieką pedagoga/psychologa szkolnego. 2) Pierwszym etapem powinno być zebranie wywiadu od ucznia i jego rodziców w celu określenia sytuacji i wstępnego ustalenia poziomu zagrożenia. 3) Następnie, w zależności od stwierdzonego zagrożenia, proponuje się konsultacje ze specjalistą, który pozwoli zdiagnozować poziom zagrożenia, określić przyczyny popadnięcia ucznia w nałóg (np. takie jak trudna sytuacja domowa, brak sukcesów edukacyjnych w szkole, izolacja w środowisku rówieśniczym) i ukazać specyfikę przypadku. 4) Każde dziecko, u którego podejrzewa się nałóg korzystania z Internetu, powinno zostać profesjonalnie zdiagnozowane za zgodą rodziców/opiekunów prawnych przez psychologa szkolnego lub poradnię psychologiczno-pedagogiczną. 5) Dziecku w trakcie wsparcia należy zapewnić komfort psychiczny – o jego sytuacji i specyfice uwarunkowań osobistych powinni zostać powiadomieni wszyscy uczący i oceniający je nauczyciele. 6) Z rodzicami/opiekunami prawnymi dziecka należy omówić wspólne rozwiązania trudnej sytuacji. 7) Tylko synergiczne współdziałanie rodziców i szkoły może zagwarantować powodzenie podejmowanych działań wspierających dziecko.
Działania wobec świadków	Jeśli świadkami problemu są rówieśnicy dziecka, należy im w rozmowie zwrócić uwagę na negatywne aspekty nadmiernego korzystania z zasobów Internetu oraz zaapelować o wsparcie dziecka dotkniętego problemem.
Współpraca ze służbami placówkami specjalistycznymi	W przypadku zdiagnozowania przez psychologa uzależnienia od Internetu dziecko powinno zostać skierowane, we współpracy z rodzicami/opiekunami prawnymi, do placówki specjalistycznej oferującej program terapeutyczny.

2.6. Dezinformacja, bezkrytyczna wiara w treści zamieszczone w Internecie, nieumiejętność odróżniania treści prawdziwych od nieprawdziwych, w tym szkodliwych reklam – procedury reagowania

Bezkrytyczna wiara w treści zamieszczone w Internecie, nieumiejętność odróżniania treści prawdziwych od nieprawdziwych, szkodliwość reklam	
Podstawy prawne uruchomienia procedury	<i>Ustawa z 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe</i>

Rodzaj zagrożenia objętego procedurą	Brak umiejętności odróżniania informacji prawdziwych od nieprawdziwych publikowanych w Internecie, bezkrytyczne uznawanie za prawdę też publikowanych na forach internetowych, kierowanie się informacjami zawartymi w reklamach. Taka postawa dzieci prowadzić może do zagrożeń życia i zdrowia (np. stosowania wyniszczającej diety, samookaleczeń), skutkować rozczarowaniami i porażkami życiowymi (w efekcie korzystania z fałszywych informacji), utrudniać lub uniemożliwiać osiąganie dobrych wyników w edukacji (korzystanie z upraszczających i zawężających wiedzę nieprofesjonalnych opracowań), a także do utrwalania się u ucznia ambiwalentnych postaw moralnych. Działania mające na celu wyposażenie uczniów w kompetencje pozwalające na radzenie sobie z dezinformacją i krytyczne podejście do informacji powinny być elementem edukacji prowadzonej dla całej społeczności szkolnej, nie tylko w ramach realizacji zapisów podstawy programowej.
Sposób postępowania w przypadku wystąpienia zagrożenia	
Przyjęcie zgłoszenia i ustalenie okoliczności zdarzenia	1) Uczniowie nieumiejący odróżniać prawdy od fałszu informacji publikowanych w Internecie powinni być identyfikowani przez nauczycieli i wychowawców w trakcie lekcji wszystkich przedmiotów. 2) Procedury interwencyjne mają uzasadnienie w przypadku uczniów podejmujących zachowania ryzykowne (np. samo okaleczających się lub stosujących ryzykowne diety itp.).
Opis okoliczności, analiza zabezpieczenie dowodów	Posługiwanie się nieprawdziwymi informacjami zaczerpniętymi z Internetu w procesie dydaktycznym – podczas lekcji lub w zadaniach domowych – każdorazowo powinno być zauważone przez nauczyciela, przeanalizowane i skomentowane.
Działania wobec sprawców zdarzenia spoza szkoły	Wystarczającą reakcją jest opublikowanie sprostowania nieprawdziwych informacji i – w miarę możliwości – rozpowszechnienie go w Internecie, na portalach o zbliżonej tematyce.
Działania zdarzenia i świadków	1) Szkoła powinna prowadzić działania profilaktyczne – edukację medialną (informacyjną), np. w trakcie zajęć nieinformatycznych przez wszystkie lata nauki ucznia w szkole lub podczas lekcji ukierunkowanych na zdobywanie przez dzieci i młodzież kompetencji cyfrowych. 2) Działania mające na celu zapobieganie angażowaniu się młodzieży w zachowania autodestrukcyjne powinny być zaplanowane w ramach programu profilaktycznego szkoły oraz skierowane od ogółu uczniów.

2.7. Cyberprzemoc – procedura reagowania

Cyberprzemoc	
Podstawy prawne uruchomienia procedury	<i>Kodeks karny</i>: art.190 § 1–2, art. 190a § 1–3, art. 212 § 1–2, art. 256, art.267 § 1–4, art. 268a. Statut szkoły. Niektóre akty cyberprzemocy stanowiące naruszenie prawa mogą być ścigane na wniosek pokrzywdzonego (w przypadku dzieci do 18 r.ż. na wniosek rodziców lub opiekunów prawnych). Są to: groźba karalna (art. 190 <i>Kodeksu karnego</i> – dalej kk), zmuszanie groźbą do określonego działania (art. 191 kk), uporczywe nękanie – stalking (art. 190a kk), naruszenie wizerunku (art. 23 i 24 <i>Kodeksu cywilnego</i>), zniesławienie/znieważenie (art. 216 i 212 kk), włamanie (art. 267 i 268a kk). Czynny karalne ścigane z urzędu powinny być niezwłocznie zgłoszone na policję lub do prokuratury. Dotyczy to sytuacji takich jak rozpowszechnianie zdjęć lub filmów z udziałem osoby nieletniej, mających cechy pornograficzne, czy publikowanie materiałów prezentujących seksualne wykorzystywanie nieletnich (art. 202 kk).
Rodzaj zagrożenia objętego procedurą	Cyberprzemoc – przemoc z użyciem technologii informacyjno-komunikacyjnych, głównie Internetu oraz telefonów komórkowych. Podstawowe formy zjawiska to nękanie, straszenie, szantażowanie z użyciem sieci, publikowanie lub rozsyłanie ośmieszających, kompromitujących informacji, zdjęć, filmów, z użyciem sieci oraz podszywanie się w sieci pod kogoś wbrew jego woli. Do działań określanych mianem cyberprzemocy wykorzystywane są głównie: poczta elektroniczna, czaty, komunikatory, strony internetowe, blogi, media społecznościowe, grupy dyskusyjne, SMS i MMS.
Telefony alarmowe krajowe i lokalne	Dziecięcy Telefon Zaufania telefon rzecznika praw dziecka: 800 12 12 12 telefon zaufania dla dzieci i młodzieży: 116 111, telefon dla rodziców i nauczycieli w sprawie bezpieczeństwa dzieci: 800 100 100 Zgłaszanie nielegalnych treści: dyzurnet.pl dyzurnet@dyzurnet.pl
Sposób postępowania w przypadku wystąpienia zagrożenia	
Przyjęcie zgłoszenia i ustalenie okoliczności zdarzenia	1) Akt cyberprzemocy może zostać ujawniony przez ofiarę, świadka (np. innego ucznia, nauczyciela, rodzica) lub osobę bliską ofierze (np. rodzice, rodzeństwo, przyjaciele). W każdym przypadku należy ze spokojem wysłuchać osoby zgłaszającej i okazać jej wsparcie, trzeba podziękować jej za zaufanie i zgłoszenie tej sprawy.

	2) Jeśli zgłaszającym jest ofiara cyberprzemocy, podejmując działania, przede wszystkim należy okazać wsparcie – z zachowaniem jej podmiotowości i poszanowaniem jej uczuć. Trzeba potwierdzić, że ujawnienie przemocy jest dobrą decyzją. Taką rozmowę należy przeprowadzić w miejscu bezpiecznym, zapewniającym ofierze intymność. Nie należy podejmować kroków, które mogłyby prowadzić do powtórnej wiktymizacji czy wzbudzić podejrzenia sprawcy (np. wywoływać ucznia z lekcji do gabinetu dyrektora). 3) Jeśli osobą zgłaszającą nie jest ofiara, najpierw warto poprosić o opis sytuacji, także z zachowaniem podmiotowości i poszanowaniem uczuć osoby zgłaszającej (np. jej strachu przed posądzeniem o donosicielstwo, obawy o własne bezpieczeństwo). 4) W każdej sytuacji w trakcie ustalania okoliczności trzeba określić charakter zdarzenia (rozmiar i rangę szkody, jednorazowość/powtarzalność). 5) Realizując procedurę, należy unikać działań, które mogłyby wtórnie stygmatyzować ofiarę lub sprawcę, np.: wywoływanie uczniów z lekcji, konfrontowanie ofiary i sprawcy, niewspółmierna kara, wytykanie palcami itd. 6) Trzeba dokonać oceny czy zdarzenie wyczerpuje znamiona cyberprzemocy, czy jest np. niezbyt udanym żartem (wtedy trzeba podjąć działania profilaktyczne mające na celu niedopuszczenie do eskalacji tego typu zachowań).
Opis okoliczności, analiza zabezpieczenie dowodów	1) Należy zabezpieczyć wszystkie dowody związane z aktem cyberprzemocy (np. zrobić kopię materiałów, zanotować datę i czas otrzymania materiałów, dane nadawcy, adresy stron www, historię połączeń itd.) 2) W trakcie zbierania materiałów trzeba zadbać o bezpieczeństwo osób zaangażowanych w problem.
Identyfikacja sprawcy (-ów)	1) Identyfikacja sprawcy(-ów) często jest możliwa dzięki zebranym materiałom – wynikom rozmów z osobą zgłaszającą, z ofiarą – oraz analizie zebranych materiałów. Ofiara często domyśla się, kto stosuje wobec niej cyberprzemoc. 2) Jeśli ustalenie sprawcy wydaje się niemożliwe, a w ocenie kadry pedagogicznej jest konieczne, należy skontaktować się z policją. 3) Bezwzględnie należy zgłosić rozpowszechnianie nagich zdjęć osób poniżej 18. r.ż. (art. 202 § 3 kk).
Działania wobec sprawców zdarzenia spoza szkoły	1) Gdy sprawca cyberprzemocy jest znany i jest on uczniem szkoły, pedagog szkolny powinien przeprowadzić z nim

	rozmowę o jego zachowaniu. Rozmowa taka ma służyć ustaleniu okoliczności zdarzenia, jego wspólnej analizie (w tym np. przyjrzeniu się przyczynom), a także próbie rozwiązania sytuacji konfliktowej (w tym sposobów zadośćuczynienia ofiarom cyberprzemocy). 2) Cyberprzemoc powinna podlegać sankcjom określonym w wewnętrznych przepisach szkoły (m.in. w statucie, kontrakcie, regulaminie). 3) Szkoła może stosować konsekwencje przewidziane dla sytuacji „tradycyjnej” przemocy. 4) W sytuacji, gdy sprawca jest nieznany, podstawowe działanie polega na przerwaniu aktu cyberprzemocy (zawiadomieniu administratora serwisu w celu usunięcia materiału po wcześniejszym zabezpieczeniu dowodów), zapewnieniu pomocy psychologiczno-pedagogicznej poszkodowanemu oraz wsparciu rodziców poszkodowanego. 5) W pierwszej kolejności należy udzielić wsparcia ofierze. Musi się ona czuć bezpieczna i otoczona opieką dorosłych. Na poczucie bezpieczeństwa dziecka wpływa fakt, że wie ono, iż szkoła podejmuje krok w celu rozwiązania problemu. 6) Podczas rozmowy z uczniem – ofiarą cyberprzemocy – należy zapewnić go, że nie jest winny zaistniałej sytuacji oraz że nikt nie ma prawo zachowywać się w ten sposób wobec niego, a także podkreślić, że dobrze zrobił, ujawniając sytuację. Należy okazać zrozumienie dla jego uczuć, w tym trudności z ujawnieniem okoliczności wydarzenia, strachu, wstydu. Trzeba podkreślić, że szkoła nie toleruje przemocy i że zostaną uruchomione odpowiednie procedury interwencyjne. 7) Należy poinformować ucznia o krokach, jakie może podjąć szkoła i sposobach, w jaki może zapewnić mu bezpieczeństwo. 8) Należy pomóc ofierze (rodzicom/opiekunom prawnym) w zabezpieczeniu dowodów (to może być dla niej zadanie trudne zarówno ze względów technicznych, jak i emocjonalnych), omówić strategię postępowania wobec sprawcy (np. zerwanie kontaktu ze sprawcą, niepodejmowanie agresywnej konfrontacji itp.), zadbać o podstawowe zasady bezpieczeństwa online (np. nieudostępnianie swoich danych kontaktowych, kształtowanie własnego wizerunku itd.). 9) Pomoc ofierze nie może kończyć się w momencie zamknięcia procedury. Warto monitorować sytuację, czuwać nad jej bezpieczeństwem, np. zwracać uwagę, czy nie są podejmowane
--	--

	wobec niej dalsze działania przemocowe, obserwować, jak sobie radzi w grupie po ujawnieniu incydentu cyberprzemocy. 10) W działania wobec ofiary należy także włączyć rodziców/opiekunów ofiary – trzeba na bieżąco ich informować o sytuacji, pamiętając przy tym o podmiotowym traktowaniu dziecka – mówiąc mu o tym i starając się uzyskać jego akceptację dla udziału rodziców. Jeśli dziecko nie wyraża zgody, należy omówić z nim jego obawy, a jeśli to nie pomaga, powołać się na obowiązujące nas zasady i przekazać informację rodzicom. 11) W trakcie rozmowy z dzieckiem i/lub jego rodzicami/opiekunami, jeśli jest to wskazane, można zaproponować pomoc specjalisty (np. psycholog szkolny, poradnia psychologiczno-pedagogiczna) oraz przekazać informację o możliwości zgłoszenia sprawy policji.
Działania wobec świadków	1) Należy zadbać o bezpieczeństwo świadków zdarzenia, zwłaszcza jeśli byli oni osobami ujawniającymi cyberprzemoc. 2) W trakcie rozmowy ze świadkami należy okazać zrozumienie i empatię wobec ich uczuć – obawy przed posądzeniem o donosicielstwo, strachu przed staniem się kolejną ofiarą sprawcy itp.
Współpraca z policją i sądami rodzinnymi	1) Samo wystąpienie zjawiska cyberprzemocy nie jest jednoznaczne z koniecznością zaangażowania policji i sądu rodzinnego – procedura powinna umożliwiać rozwiązanie sytuacji problemowej na poziomie pracy wychowawczej szkoły. 2) Szkoła powinna powiadomić odpowiednie służby (np. sąd rodzinny), gdy wykorzysta wszystkie dostępne jej środki wychowawcze (rozmowa z rodzicami, konsekwencje wobec sprawcy wynikające ze statutu i/lub regulaminu) i interwencje pedagogiczne, a ich zastosowanie nie przynosi pożądanych rezultatów (np. nie ma zmian postawy ucznia). 3) Kontaktu z policją wymagają wszelkie sytuacje, w których zostało naruszone prawo (np. groźby karalne, świadome publikowanie nielegalnych treści, rozpowszechnianie nagich zdjęć z udziałem małoletnich). Za zgłoszenie powinien odpowiadać dyrektor szkoły.
Współpraca z dostawcami Internetu i operatorami telekomunikacyjnymi	Kontakt z dostawcą usługi może być wskazany w celu usunięcia z sieci kompromitujących lub krzywdzących materiałów. Do podjęcia takiego działania stymuluje administratora serwisu art. 14 Ustawy z dnia 18 lipca 2002 r. o świadczeniu usług drogą elektroniczną.

2.8. Seksting – procedura reagowania

Seksting, prowokacyjne zachowania i aktywność seksualna jako źródło dochodu osób nieletnich	
Podstawy prawne uruchomienia procedury	<i>Kodeks karny</i> – art. 191a, art. 202 § 1–4c.
Rodzaj zagrożenia objętego procedurą	Seksting to przysyłanie wiadomości drogą elektroniczną w formie wiadomości MMS lub z wykorzystaniem różnych aplikacji i komunikatorów albo publikowanie np. na portalach (społecznościowych) prywatnych treści, głównie zdjęć lub filmów, o kontekście seksualnym, erotycznym.
Sposób postępowania w przypadku wystąpienia zagrożenia	
Przyjęcie zgłoszenia i ustalenie okoliczności zdarzenia	W przypadku sekstingu zgłoszeń dokonują głównie rodzice lub opiekunowie prawni dziecka – ofiary. Czasami informacja dociera do szkoły bezpośrednio od ucznia lub z grona bliskich znajomych dziecka. W rzadkich wypadkach nauczyciele i inni pracownicy szkoły sami identyfikują takie zdarzenia w sieci. Delikatny charakter sprawy, a także odpowiedzialność karna sprawcy, wymagają zachowania daleko posuniętej dyskrecji i profesjonalnej reakcji. Niekiedy zgłoszenia dokonują ofiary lub osoby je znające.
Opis okoliczności, analiza zabezpieczenie dowodów	Wyróżniamy trzy podstawowe rodzaje sekstingu, które skutkują koniecznością realizacji zmodyfikowanych procedur reagowania: Rodzaj 1. Wymiana materiałów o charakterze seksualnym następuje tylko w ramach związku między dwojgiem rówieśników. Materiały nie uległy rozprzestrzenieniu dalej. Rodzaj 2. Materiały o charakterze seksualnym zostały rozesłane większej liczbie osób, jednak nie dochodzi do cyberprzemocy na tym tle. Młodzież traktuje materiał jako formę wyrażenia siebie. Rodzaj 3. Materiały zostały rozesłane większej liczbie osób (bez względu na intencje) i na tym tle dochodzi do cyberprzemocy.
Identyfikacja sprawcy (-ów)	1) Identyfikacja sprawcy będzie możliwa przede wszystkim dzięki zabezpieczeniu dowodów – przesyłanych zdjęć czy zrzutów ekranów portali, w których opublikowano zdjęcie(-a). 2) W niektórych przypadkach seksting może nosić znamiona przestępstwa związanego z produkcją oraz rozpowszechnianiem materiałów pornograficznych z udziałem osoby małoletniej (poniżej 18. r.ż.) – art. 202 § 3 i 4 kk, dlatego skrupulatność i wiarygodność dokumentacji ma duże znaczenie. Należy przy tym przestrzegać zasad dyskrecji, szczególnie w środowisku rówieśniczym ofiary.

Działania wobec sprawców zdarzenia spoza szkoły	Zidentyfikowani małoletni sprawcy sekstingu winni zostać wezwani do dyrekcji szkoły, gdzie zostaną im przedstawione dowody ich aktywności. Niezależnie od zakresu negatywnych zachowań i działań, wszyscy sprawcy powinni otrzymać wsparcie pedagogiczne i psychologiczne. Konieczne są także rozmowy ze sprawcami w obecności ich rodziców zaproszonych do szkoły. Rodzaj 1. Dalsze działania poza zapewnieniem wsparcia i opieki psychologiczno-pedagogicznej nie są konieczne, jednak istotne jest pouczenie sprawców zdarzenia, że dalsze rozpowszechnianie materiałów może być nielegalne i będzie miało poważniejsze konsekwencje, w tym prawne. Rodzaj 2. Niektóre tego typu materiały mogą zostać uznane za pornograficzne, w takim wypadku na dyrektorze szkoły/placówki ciąży obowiązek zgłoszenia incydentu policji. Rozpowszechnianie materiałów pornograficznych z udziałem nieletnich jest przestępstwem ściganym z urzędu (art. 202 Kodeksu karnego), dlatego też dyrektor szkoły/placówki jest zobowiązany do zgłoszenia incydentu policji i/lub do sądu rodzinnego. Wszelkie działania wobec sprawców incydentu powinny być podejmowane w porozumieniu z ich rodzicami lub opiekunami prawnymi. Rodzaj 3. W sytuacji zaistnienia znamion cyberprzemocy należy dodatkowo zastosować procedurę: cyberprzemoc.
Działania wobec ofiar zdarzenia	W razie upublicznienia przypadku sekstingu w środowisku rówieśniczym pierwszą reakcją szkoły i rodziców, oprócz dokumentacji dowodów, winno być otoczenie opieką psychologiczno-pedagogiczną ofiary oraz zaproponowanie odpowiednich działań wychowawczych. Rozmowa na temat identyfikacji potencjalnego sprawcy powinna być realizowana z uwzględnieniem komfortu psychicznego dziecka – ofiary sekstingu, z jego poszanowaniem.
Działania wobec świadków	Jeśli przypadek sekstingu zostanie upowszechniony w środowisku rówieśniczym, np. poprzez media społecznościowe czy MMS, wśród uczniów tej samej szkoły lub klasy lub publikację na portalu społecznościowym, należy podjąć działania wychowawcze, uświadamiające negatywne aspekty moralne sekstingu oraz narażanie się na dotkliwe kary osób, które go stosują.
Współpraca z policją i sądami rodzinnymi	W przypadku publikacji lub upowszechniania zdjęć o charakterze pornografii dziecięcej (co jest wykroczeniem ściganym z urzędu) kierownictwo szkoły jest zobowiązane do powiadomienia o tym zdarzeniu policji lub sądu rodzinnego.
Współpraca ze służbami placówkami specjalistycznymi	Kontakt ofiar z placówkami specjalistycznymi może okazać się konieczny w indywidualnych przypadkach. O skierowaniu do nich

	decyzję powinien podjąć psycholog/pedagog szkolny wspólnie z rodzicami/opiekunami prawnymi ofiary.
--	--

2.9. Bezprawne użycie cudzego wizerunku w sieci – procedura reagowania

Bezprawne użycie wizerunku w sieci	
Podstawy prawne uruchomienia procedury	<i>Kodeks cywilny i Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych.</i>
Rodzaj zagrożenia objętego procedurą	Bezprawne, tj. bez wymaganej prawem zgody, użycie wizerunku osoby fizycznej w Internecie.
Sposób postępowania w przypadku wystąpienia zagrożenia	
Przyjęcie zgłoszenia i ustalenie okoliczności zdarzenia	Wizerunek jest jednym z dóbr osobistych wymienionych w art. 23 <i>Kodeksu cywilnego</i> obok zdrowia, wolności, czci, swobody sumienia, nazwiska lub pseudonimu, tajemnicy korespondencji, nietykalności mieszkania, twórczości naukowej, artystycznej, wynalazczej i racjonalizatorskiej. Wizerunek ma cechy prawa niezbywalnego, czyli takiego, które nie może zostać komuś sprzedane czy pożyczone. Podobnie jak inne dobra osobiste, pozostaje pod ochroną prawa cywilnego niezależnie od ochrony przewidzianej w innych przepisach. Ochronę wizerunku gwarantuje także prawo autorskie. Art. 81 ust. 1 zd. 1 <i>Ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych</i> stanowi, że: <i>Rozpowszechnianie wizerunku wymaga zezwolenia osoby na nim przedstawionej.</i> Naruszeniem tego prawa jest bezprawne rozpowszechnianie wizerunku rozumiane jako publiczne udostępnianie, czy też stworzenie możliwości zapoznania się z wizerunkiem np. użytkownikom Internetu. Uczniowie bardzo często udostępniają zarówno swoje zdjęcia, jak i zdjęcia kolegów, w mediach społecznościowych bez uzyskania ich zgody. Należy pamiętać, że opublikowanie czyjegoś zdjęcia bez zgody tej osoby może skutkować odpowiedzialnością cywilną i karną osoby, która takiej publikacji się dopuściła. Przepisy nie wymagają żadnej szczególnej formy. Oświadczenie woli osoby, której wizerunek ma zostać wykorzystany, może być wyrażone przez każde zachowanie, które ujawni tę wolę w sposób dostateczny. Zgoda na publikowanie wizerunku powinna zostać wyrażona wprost. Jednocześnie osoba, która takiej zgody udziela, musi mieć pełną świadomość formy, w jakiej zostanie przedstawiony jej wizerunek, miejsca i czasu publikacji tego wizerunku, ewentualnego zestawienia jej wizerunku z innymi wizerunkami czy towarzyszącą publikacji wizerunku komentarza.

	Z art. 24 § 1 i 2 Kodeksu cywilnego wynika, że osoba, której dobro osobiste zostało zagrożone cudzym działaniem, może żądać zaniechania, czyli zaprzestania tego działania, o ile jest ono bezprawne. Dodatkowo może także żądać, aby osoba, która dopuściła się naruszenia, dopełniła czynności potrzebnych do usunięcia jego skutków, w szczególności złożyła oświadczenie odpowiedniej treści i w odpowiedniej formie. Na zasadach przewidzianych w Kodeksie cywilnym ofiara może też żądać zadośćuczynienia pieniężnego lub zapłaty odpowiedniej sumy pieniężnej na wskazany cel społeczny. Ponadto należy pamiętać, że jeśli skutek naruszenia dóbr osobistych została wyrządzona szkoda majątkowa, to można na zasadach określonych w Kodeksie cywilnym żądać jej naprawienia. Przepisy te w niczym nie uchylają uprawnień wynikającym z Ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Zgodnie z art. 78 ust. 1 ustawy osoba, której prawa zostały zagrożone cudzym działaniem, może żądać zaniechania tego działania. W razie dokonanego naruszenia może także żądać, aby osoba, która dopuściła się naruszenia, dopełniła czynności potrzebnych do usunięcia jego skutków, w szczególności, aby złożyła publiczne oświadczenie o odpowiedniej treści i formie. Natomiast jeżeli naruszenie było zawinione, sąd może przyznać osobie, której prawa zostały naruszone, odpowiednią sumę pieniężną tytułem zadośćuczynienia za doznaną krzywdę lub na wyraźne żądanie twórcy, zobowiązać sprawcę, aby wpłacił odpowiednią sumę pieniężną na wskazany cel społeczny.
Opis okoliczności, analiza zabezpieczenie dowodów	Należy zebrać informacje przede wszystkich o: 1) Osobie dokonującej zgłoszenia, czy jest do tego uprawniona, tj. czy to jej wizerunek lub wizerunek osoby, która jest pod jej władzą rodzicielską, został naruszony bezprawnym działaniem; 2) Okoliczności zdarzenia; 3) Możliwych dowodach, np. zrzut ekranu dokumentujący bezprawne użycie wizerunku.
Identyfikacja sprawcy (-ów)	Dochodzenie naruszeń dóbr osobistych, w tym wizerunku, jest, co do zasady działaniem podejmowanym z inicjatywy samego uprawnionego przed sądami. Natomiast w przypadku naruszeń stanowiących przestępstwo dodatkowo mogą być zaangażowane organy ścigania.
Działania szkoły	1) Decyzja o dalszych krokach prawnych w sprawach o naruszenie dóbr osobistych, w tym wizerunku, należy do osoby, której wizerunek został bezprawnie użyty w Internecie. 2) Szkoła, oprócz realizacji zapisów podstawy programowej związanych z prawem autorskim, może na lekcjach

	wychowawczych proponować aktywności, których celem będzie wprowadzenie uczniów w tematykę związaną z bezpiecznym i przemyślanym udostępnianiem wizerunku w Internecie, w tym przede wszystkim w mediach społecznościowych. Działania prewencyjne mogą zapobiec podobnym zdarzeniom w przyszłości.
Działania wobec ofiar zdarzenia	Ofiarę zdarzenia, w szczególności, jeśli wizerunek został bezprawnie użyty w sposób prześmiewczy i poniżający, należy objąć opieką psychologa lub pedagoga szkolnego.
Działania wobec świadków	W przypadku gdy więcej osób wiedziało o bezprawnym użyciu wizerunku w sposób prześmiewczy lub poniżający, należy przeprowadzić z nimi rozmowy wychowawcze mające na celu uzmysłowienie im problemu i ukształtowanie w nich postawy sprzeciwu wobec podobnych działań.
Współpraca z policją	1) Decyzja o dalszych krokach prawnych w sprawach o naruszenie dóbr osobistych, w tym wizerunku, należy do uprawnionego. 2) Szkoła może zaangażować się w spór, jeśli dotyczy to sytuacji, w której bezprawnego użycia wizerunku dopuścił się uczeń wobec drugiego ucznia, np. w charakterze mediatora pomiędzy stronami w celu uniknięcia procesu sądowego.
Współpraca ze służbami społecznymi i placówkami specjalistycznymi	Informacje, szkolenia dla pracowników szkoły oraz pogadanki dla uczniów z zakresu świadomego i zgodnego z prawem użycia wizerunku innej osoby w Internecie.

2.10. Niebezpieczne kontakty w Internecie – procedura reagowania

Nawiązywanie niebezpiecznych kontaktów w Internecie – uwodzenie, zagrożenie pedofilią	
Podstawy prawne uruchomienia procedury	<i>Kodeks karny</i> : art. 200, art. 200a § 1 i 2, art. 286 § 1.
Rodzaj zagrożenia objętego procedurą	Zagrożenie obejmuje kontakt osoby dorosłej z małoletnią w celu zainicjowania znajomości prowadzących do wyłudzenia poufnych informacji, nawiązania kontaktów seksualnych, skłonienia dziecka do zachowań niebezpiecznych dla jego zdrowia i życia lub wyłudzenia własności (np. danych, pieniędzy, cennych przedmiotów rodzinnych).
Telefony alarmowe krajowe	Telefon zaufania dla dzieci i młodzieży: 116 111, https://116111.pl Telefon dla rodziców i nauczycieli w sprawie bezpieczeństwa dzieci: 800 100 100, https://800100100.pl

	Zgłaszanie nielegalnych treści: 801 615 005, dyzurnet.pl , dyzurnet@dyzurnet.pl
Sposób postępowania w przypadku wystąpienia zagrożenia	
Przyjęcie zgłoszenia i ustalenie okoliczności zdarzenia	1) Osobami najczęściej zgłaszającymi omawiany problem są rodzice/ opiekunowie prawni dziecka lub osoby „ścigające pedofili”. W pierwszym przypadku informacja trafia najpierw do szkół, w drugim – na policję. Zdarza się, że informacja uzyskiwana jest ze środowiska rówieśników ofiary. 2) Kluczowe znaczenie w działaniach szkoły ma czas reakcji – szybkość przeciwdziałania zagrożeniu ze względu na niezwykle szkodliwe. 3) Konsekwencje realizacji kontaktu online, przeradzającego się w zachowania w świecie rzeczywistym: uwiedzenie i wykorzystanie seksualne, kidnaping, a także wyłudzenie pieniędzy czy przedmiotów dużej wartości. W przypadku niebezpiecznych kontaktów inicjowanych w Internecie może dochodzić do zagrożenia życia i zdrowia dziecka, szantażu i przymusu realizacji czynności seksualnych.
Opis okoliczności, analiza zabezpieczenie dowodów	1) Należy zidentyfikować i zabezpieczyć w szkole, w formie elektronicznej, dowody działania dorosłego sprawcy uwodzenia (zapisy rozmów w komunikatorach czy na portalach społecznościowych, zrzuty ekranowe, zdjęcia, wiadomości, e-mail 2) Jednocześnie bezzwłocznie należy zawiadomić policję o wystąpieniu zdarzenia. 3) Ze względu na bezpieczeństwo nie należy podejmować samodzielnych działań w celu dotarcia do sprawcy, lecz udzielać wszelkiego możliwego wsparcia organom ścigania, m.in. zabezpieczyć i przekazać zebrane dowody. 4) Identyfikacja sprawcy wykracza poza kompetencje i możliwości szkoły w większości przypadków uwodzenia przez Internet.
Działania wobec sprawców zdarzenia spoza szkoły	1) Nie należy podejmować aktywności zmierzających bezpośrednio do kontaktu ze sprawcą. 2) Zadaniem szkoły jest zebranie dowodów, opieka nad ofiarą i ewentualnymi świadkami.
Działania zdarzenia	1) W każdym przypadku próby nawiązania niebezpiecznego kontaktu – np. w celu werbunku do sekty lub grupy promującej niebezpieczne zachowania, a także rekrutacji do grupy terrorystycznej – należy przede wszystkim zapewnić ofierze opiekę psychologiczną i poczucie bezpieczeństwa. 2) Podobnego wsparcia należy udzielić w przypadku zaobserwowania zachowań uczniów zagrażających ich zdrowiu i życiu (samookaleczenia, zażywanie substancji psychoaktywnych),

	bowiem zachowania te mogą być inicjowane i wzmacniane poprzez kontakty w Internecie. możliwym związku takich zachowań dzieci z inspiracją płynącą z Internetu należy powiadomić rodziców. 3) Pierwszą czynnością w ramach reakcji na zagrożenie jest otoczenie ofiary pomocą psychologiczno-pedagogiczną we współpracy szkoły z rodzicami/opiekunami prawnymi. 4) W trakcie rozmowy z dzieckiem prowadzonej z uwzględnieniem jego komfortu psychicznego przez wychowawcę/pedagoga/psychologa/pracownika szkoły, do którego dziecko ma szczególne zaufanie, należy uzyskać wszelkie możliwe informacje o sprawcy i przekazać je policji. 5) Trzeba upewnić się, że kontakt ofiary ze sprawcą został przerwany, a dziecko odzyskało poczucie bezpieczeństwa. Towarzyszyć temu powinna analiza sytuacji domowej (rodzinnej) dziecka, w której tkwić może źródło poszukiwania kontaktów w Internecie. 6) Dziecku należy udzielić profesjonalnej opieki terapeutycznej i/lub lekarskiej. 7) Wszelkie działania szkoły wobec dziecka powinny być uzgadniane z rodzicami/opiekunami prawnymi i inicjowane za ich zgodą.
Działania wobec świadków	Jeżeli zgłaszającym zagrożenie był rówieśnik ofiary, należy docenić jego prospołeczną postawę.
Współpraca z policją i sądami rodzinnymi	W przypadkach naruszenia prawa – szczególnie w przypadku uwodzenia dziecka do lat 15 – obowiązkiem szkoły jest powiadomienie policji lub sądu rodzinnego.
Współpraca ze służbami placówkami specjalistycznymi	W przypadkach uwiedzenia nieletnich przez osoby dorosłe rekomenduje się – w porozumieniu z rodzicami/opiekunami prawnymi – skierowanie ofiary na terapię do placówki specjalistycznej opieki psychologicznej.

2.11. Łamanie prawa autorskiego – procedura reagowania

Łamanie prawa autorskiego	
Podstawy prawne uruchomienia procedury	<i>Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych, Kodeks karny, Kodeks cywilny.</i>
Rodzaj zagrożenia objętego procedurą	Ryzyko poniesienia odpowiedzialności cywilnej lub karnej z tytułu naruszenia prawa autorskiego albo negatywnych skutków pocho-pnego spełnienia nieuzasadnionych roszczeń (tzw. copyright trol-ling).

Sposób postępowania w przypadku wystąpienia zagrożenia	
Przyjęcie zgłoszenia i ustalenie okoliczności zdarzenia	1) W zależności od okoliczności oraz skali problemu zdarzenie może zostać zgłoszone w sposób nieformalny (ustnie, telefonicznie, pocztą elektroniczną, na zamkniętym lub publicznym forum internetowym, na piśmie w postaci wezwania podpisanego przez domniemanego uprawnionego lub jego pełnomocnika) lub formalny (w postaci doręczenia odpisu pozwu lub innego pisma urzędowego, np. wezwania z policji lub prokuratury). Przyjęcie zgłoszenia dokonanego w sposób nieformalny powinno zaowocować powstaniem bardziej formalnego śladu, w postaci np. notatki służbowej, zakomunikowania przełożonemu itd., w zależności od wagi sprawy. 2) Na wstępnym etapie należy przede wszystkim unikać wdawania się w argumentację, pochopnego przyznawania roszczeń lub spełniania żądań, piętnowania domniemych sprawców itd. bez ustalenia wszystkich okoliczności sprawy, w razie potrzeby w konsultacji z prawnikiem. Prawo autorskie jest regulacją skomplikowaną, a sądy decydują w sprawach o naruszenie praw autorskich często w bardzo odmienny sposób, dlatego w większości przypadków uzyskanie fachowej pomocy prawnej jest wysoce wskazane 3) Najczęstszym przypadkiem, w którym szkoła może zetknąć się z problemem naruszenia praw autorskich, jest użycie materiałów prawnie chronionych na stronach internetowych szkoły, poza zakresem dozwolonego użytku, przez jej pracowników bądź uczniów. 4) W przypadku naruszeń dokonanych przez uczniów, szkoła nie może występować w roli sędziego – dochodzenie roszczeń należy pozostawić osobom uprawnionym. 5) Szkoła powinna na każdym etapie skupić się na swojej roli edukacyjno-wychowawczej poprzez realizację podstawy programowej w tym zakresie oraz organizację pogadanek na temat praw autorskich, zwracając przy tym uwagę, że powinny one rzeczowo i konkretnie informować, jakie czyny są dozwolone, a jakie zabronione prawem.
Opis okoliczności, analiza zabezpieczenie dowodów	1) Należy zebrać informacje przede wszystkim o: a) osobie dokonującej zgłoszenia, czy jest do tego uprawniona (czy faktycznie przysługują jej prawa autorskie do danego utworu, czy posiada ważne pełnomocnictwo itd.); b) wykorzystanym utworze (czy faktycznie jest chroniony przez prawo autorskie, w jakim zakresie został

	wykorzystany i czy zakres ten mieści się w zakresie posiadanych licencji lub dozwolonego użytku). 2) Należy zweryfikować wszystkie informacje podawane przez zgłaszającego lub inne osoby. Jeżeli np. powołuje się on na toczące się w sprawie postępowanie karne, należy podjąć kontakt z odpowiednimi służbami w celu ustalenia, czy takie postępowanie faktycznie się toczy, czego dokładnie dotyczy i jaka jest w nim rola poszczególnych osób. Taki kontakt najlepiej przeprowadzać za pośrednictwem adwokata lub radcy prawnego. 3) Należy sprawdzić, czy okoliczności podane w zgłoszeniu faktycznie miały miejsce i czy przedstawiane tam dowody nie zostały zmanipulowane.
Identyfikacja	1) Dochodzenie naruszeń praw autorskich realizowane jest, co do zasady, z inicjatywy samego uprawnionego przed sądami, a w przypadku naruszeń stanowiących przestępstwo dodatkowo zaangażowane mogą być policja i prokuratura. 2) Szkoła nie powinna wyręczać tych organów w ich obowiązkach ani też wkraczać w ich kompetencje. 3) Powinna natomiast skupić się na swojej roli wychowawczej i edukacyjnej, wykorzystując okoliczność zgłoszenia rzekomego naruszenia do przekazania zaangażowanym osobom (a być może i wszystkim uczniom, nauczycielom i opiekunom) wiedzy na temat tego, jak faktycznie prawo reguluje konkretne kwestie.
Działania wobec sprawców zdarzenia spoza szkoły	1) Zasadniczo o dochodzeniu roszczeń wobec sprawcy decyduje sam uprawniony (tzn. autor lub inna osoba, której przysługują prawa autorskie) 2) Szkoła powinna natomiast podjąć działania o charakterze edukacyjno-wychowawczym, polegające na obszernym wyjaśnieniu, na czym polegało naruszenie, oraz przekazaniu wiedzy, jak do naruszeń nie dopuścić w przyszłości.
Działania wobec ofiar zdarzenia	1) Jeżeli osobą, której prawa autorskie naruszono, jest uczeń, należy rozważyć możliwość wystąpienia w roli mediatora, aby stosownie do okoliczności ułatwić stronom ugodowe lub kompromisowe zakończenie powstałego sporu. Np. w przypadku, gdy ofiarą jest osoba ze szkoły, autorytet szkoły może pomóc w skłonieniu sprawcy do zaprzestania naruszeń. 2) Z kolei w przypadku, gdy ofiarą jest osoba spoza szkoły, szkoła może pomóc sprawcy w doprowadzeniu do zaniechania naruszeń i naprawienia ich skutków bez niepotrzebnej eskalacji sporu.

Działania wobec świadków	Stosownie do okoliczności, należy samodzielnie zebrać zeznania lub zadbać, aby zostały one zebrane przez uprawnione organy.
Współpraca z policją i sądami rodzinnymi	Ponieważ dochodzenie roszczeń z tytułu naruszeń zależy od decyzji uprawnionego, to uprawniony musi samodzielnie zdecydować czy zawiadamiać policję lub składać powództwo. Stosownie do wskazanej wyżej roli mediatora szkoła powinna przede wszystkim zaangażować się w ułatwienie zakończenia sporu bez nadmiernej jego eskalacji.
Współpraca ze służbami placówkami specjalistycznymi	Warto rozważyć zorganizowanie szkoleń z zakresu prawa autorskiego, w tym w Internecie, dla wszystkich zainteresowanych osób w szkole.
Współpraca z dostawcami Internetu i operatorami telekomunikacyjnymi	Zależnie od okoliczności może być wskazana asysta sprawcy bądź ofiary podczas kontaktu z tego typu podmiotami, np. w celu zablokowania dostępu do utworu umieszczonego w Internecie z naruszeniem prawa. Ponadto, stosownie do przepisów prawa, tego typu usługodawcy mogą zostać zobowiązani do przekazania szczegółów dotyczących naruszenia dokonanego z użyciem ich usług (do czego jednak może być potrzebne postanowienie sądowe).

ROZDZIAŁ III

BEZPIECZEŃSTWO TECHNICZNE SIECI I SPRZĘTU IT

1. Zasady bezpieczeństwa sieci i sprzętu IT

Zapewnienie bezpieczeństwa technicznego sieci i sprzętu IT w szkołach jest być priorytetem. Często atak ułatwiają działania nieostrożnego użytkownika, który nieświadomie wykonuje zamierzone przez atakującego czynności w celu ułatwienia mu zdobycia dostępu do systemów lub sieci komputerowych. Zastosowanie poniższych zasad minimalizuje ryzyko wystąpienia omówionych powyżej zagrożeń.

Zasady bezpieczeństwa witryny internetowej

- 1) Adres, pod którym utrzymywana jest strona szkoły/placówki (tzw. domena internetowa), powinien być zarejestrowany na szkołę/placówkę. Korzystanie z domeny zarejestrowanej na pracownika czy firmę świadczącą usługi IT może łatwo doprowadzić do utraty kontroli nad nią, a w przyszłości do braku dostępu nie tylko do strony www, ale także poczty czy ważnych danych.
- 2) Strona internetowa powinna być utrzymywana na dedykowanym serwerze (fizycznym, wirtualnym czy w chmurze). Na tym samym serwerze nie powinny działać inne usługi – poczta, wymiana plików itp. Korzystanie z serwera, na którym znajduje się wiele stron należących do różnych instytucji, także jest niewskazane – wyjątkiem może być infrastruktura dedykowana szkołom/placówkom oświatowym.

- 3) Oprogramowanie odpowiedzialne za działanie strony musi być na bieżąco aktualizowane. Dotyczy to systemu operacyjnego, programu serwera, a także silnika strony i systemu zarządzania treścią.
- 4) Wszystkie osoby odpowiadające za utrzymanie serwera i publikowanie na nim treści muszą stosować zasady dotyczące haseł dostępowych.

Zasady bezpieczeństwa sieci i urządzeń

- 1) Aktualizuj oprogramowanie wykorzystywane na wszystkich stacjach roboczych – systemy operacyjne, oprogramowanie biurowe i inne. Dotyczy to także urządzeń mobilnych (tabletów, smartfonów i in.).
- 2) Stosuj oprogramowanie antywirusowe na stacjach roboczych oraz na serwerze pocztowym.
- 3) Zadbaj o segmentację sieci – publicznie dostępne sieci dla uczniów i gości (np. WiFi) powinny być logicznie oddzielone od stacji roboczych, laboratoriów, zasobów nauczycieli czy administracji (kadry, dyrekcji).
- 4) Nie podłączaj do komputera urządzeń niewiadomego pochodzenia (w szczególności urządzeń USB, takich jak pendrive). Znalezienie urządzenia tego typu należy traktować jako incydent zagrożenia bezpieczeństwa.
- 5) Zapewnij oddzielne konta każdemu użytkownikowi, dbając o odpowiedni poziom uprawnień.
- 6) Wymuszaj blokowanie urządzenia (np. blokadę ekranu).

Ciągłość działania – wskazówki

- 1) Regularnie wykonuj kopie zapasowe istotnych danych. Co najmniej jedna kopia powinna być przechowywana w miejscu pozbawionym dostępu z pozostałych systemów.
- 2) Co pewien czas testuj przywracanie danych z kopii zapasowej.
- 3) Zastanów się, jak będzie działać placówka, jeśli dostęp do Internetu okaże się w całości lub w części niemożliwy w wyniku awarii lub ataku. Przygotuj odpowiednie procedury.

Eliminowanie zagrożeń socjotechnicznych – wskazówki

- 1) Nie działaj w pośpiechu i pod presją – zwłaszcza jeśli ktoś w wiadomości elektronicznej prosi cię o szybką reakcję, np. kliknięcie linka lub pobranie pliku.
- 2) Dbaj o edukację wszystkich użytkowników sieci – uczniów, rodziców, nauczycieli i pracowników administracyjnych szkoły. Publikuj informacje o zagrożeniach, zachęcaj do odwiedzania serwisów informacyjnych.
- 3) Weryfikuj wszystkie instrukcje otrzymywane przez telefon lub e-mail, w szczególności związane z podaniem danych dostępowych czy finansowych (na przykład zmiana rachunku do przelewu). Można do tego wykorzystać numer telefonu czy e-mail opublikowany na stronie instytucji lub potwierdzony we wcześniejszych kontaktach, ale nie numer podany w weryfikowanej wiadomości!
- 4) Zawsze sprawdzaj wiarygodność strony, na której publikowane są informacje, instrukcje czy formularze logowania – czy w jej adresie nie ma literówek, czy są w sieci opinie na jej temat?
- 5) Pamiętaj, że „zielona kłódka” nie jest gwarancją bezpieczeństwa strony. Świadczy ona jedynie o tym, że przesyłane dane są szyfrowane, a nie o tym, że trafiają w bezpieczne miejsce.

Zasady dotyczące haseł

- 1) Nie należy używać tego samego hasła do wielu serwisów.
- 2) Nie wolno udostępniać haseł. Jedno hasło powinno być stosowane przez jednego użytkownika.
- 3) Bezpieczne hasło powinno być długie (zaleca się co najmniej 12 znaków).
- 4) Nie należy stosować w charakterze hasła wyrazów słownikowych, nazw własnych, ciągów liczb, sekwencji liter sąsiadujących na klawiaturze („qwerty”) lub powtórzeń („aaaa”). Można wykorzystywać łączenie kilku wyrazów w jedną frazę.
- 5) Do zapamiętywania haseł można korzystać z menadżerów haseł (np. KeePass, LastPass).
- 6) Tam, gdzie to możliwe, należy stosować drugi czynnik chroniący dostęp, niezależny od hasła (kod SMS, klucz sprzętowy FIDO, aplikacja Google Authenticator lub Authy).

Zgłoszenie incydentów

- 1) Wyznacz osoby odpowiedzialne za przyjmowanie zgłoszeń i ich obsługę.
- 2) Zgłoś do CSIRT NASK osobę odpowiedzialną za utrzymywanie kontaktów z podmiotami krajowego systemu cyberbezpieczeństwa – <https://incdent.cert.pl/osoba-kontaktowa>.
- 3) Wyczul użytkowników, aby reagowali na podejrzane zachowania, wiadomości, zdarzenia. Powiedz im, jak zgłaszać incydenty.
- 4) Incydenty, które mają wpływ na usługę publiczną albo wymagają zewnętrznej koordynacji zgłaszaj do CSIRT NASK (<https://incydent.cert.pl> [dostęp: 28.08.2020 r.]).

W pozostałych przypadkach zgłoszenie jest dobrowolne, ale warto to zrobić – możesz w ten sposób pomóc w ostrzeżeniu innych.

2. Procedura reagowania w przypadku wystąpienia incydentu zagrożenia cyberbezpieczeństwa w szkole

Zagrożenia bezpieczeństwa technicznego sieci, komputerów i zasobów online	
Podstawy prawne uruchomienia procedury	<i>Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe,</i> <i>Statut szkoły.</i> <i>Kodeks karny, Rozdział XXXIII Przepisy przeciwko ochronie informacji:</i> art. 267 § 1–4, art. 268 § 1–3, art. 268a § 1–2, art. 269 § 1–2, art. 269a, art. 269b § 1–2 <i>Kodeks cywilny:</i> art. 415.
Rodzaj zagrożenia objętego procedurą	Kategoria technicznych zagrożeń bezpieczeństwa cyfrowego obejmuje obecnie szerokie spektrum problemów: 1) ataki przeprowadzane za pomocą szkodliwego oprogramowania; 2) ataki skierowane na zasoby teleinformatyczne szkoły przy wykorzystaniu wielu skomplikowanych technik i narzędzi informatycznych (m.in.: skanowanie sieci w celu wykrycia podatnych

	na zagrożenia systemów, próby logowania się do serwerów www i poczty e-mail, za pomocą podsłuchanych lub odgadniętych haseł, wykorzystywanie podatności (luk) w oprogramowaniu systemów komputerowych) i socjotechnicznych (phishing). Na styku z zagadnieniami technicznymi lokalizują się zagrożenia wynikające z nieprawidłowych i szkodliwych zachowań użytkowników, np. uleganie atakom socjotechnicznym, używanie w różnych serwisach tych samych, łatwych do odgadnięcia haseł, zaniechanie wykonywania aktualizacji systemu operacyjnego urządzeń, przeglądarek internetowych i innego używanego przez użytkowników oprogramowania.
Sposób postępowania w przypadku wystąpienia zagrożenia	
Przyjęcie zgłoszenia i ustalenie okoliczności zdarzenia	1) W przypadku wystąpienia incydentów zagrożenia bezpieczeństwa cyfrowego pracownik szkoły zobowiązany jest do zgłoszenia go osobie odpowiedzialnej za infrastrukturę teleinformatyczną szkoły oraz dyrekcji. 2) Kluczowe znaczenie ma zebranie i zabezpieczenie przez specjalistę dowodów w formie elektronicznej.
Opis okoliczności, analiza zabezpieczenie dowodów	Szczegółowy opis procedur reagowania na wystąpienie w szkole różnorodnych zagrożeń bezpieczeństwa cyfrowego powinien zostać zawarty w dokumencie „Polityka bezpieczeństwa cyfrowego”. W części przypadków szkoła jest w stanie poradzić sobie we własnym zakresie, w niektórych konieczne jest skorzystanie z zewnętrznego wsparcia wyspecjalizowanych firm.
Identyfikacja sprawcy (-ów)	Identyfikację sprawców ataku należy pozostawić specjalistom – informatykom. W sytuacji, gdy incydent spowodował w szkole straty materialne lub wiązał się z utratą danych, należy powiadomić policję, aby podjęła działania na rzecz zidentyfikowania sprawcy.
Działania wobec sprawców zdarzenia spoza szkoły	1) Jeśli sprawcami incydentu są uczniowie szkoły, należy wobec nich podjąć działania wychowawcze i o zaistniałej sytuacji powiadomić ich rodziców. 2) Jeżeli skutki ataku mają dotkliwy charakter, doprowadziły do zniszczenia mienia lub utraty istotnych danych (np. gromadzonych w dzienniku elektronicznym szkoły), należy taki przypadek zgłosić policji.
Działania wobec świadków	O incydencie należy powiadomić społeczność szkolną (uczniów, nauczycieli, rodziców) i zaprezentować podjęte działania, zarówno przywracające działanie aplikacji i sieci komputerowej w szkole, jak i wychowawczo-edukacyjne wobec dzieci.
Współpraca z policją i sądami rodzinnymi	W przypadku wystąpienia strat materialnych oraz utraty danych (szczególnie danych wrażliwych) należy zgłosić incydent policji.

Współpraca z dostawcami Internetu i operatorami telekomunikacyjnymi	W przypadku zaawansowanych awarii (np. wywołanych przez „konie trojańskie”) lub strat (np. utrata danych z dziennika elektronicznego) konieczne jest skorzystanie z zewnętrznego wsparcia eksperckiego, kontakt z serwisem twórcy oprogramowania lub zamówienie usługi w wyspecjalizowanej firmie.
--	--

3. Linki do stron oraz telefony do instytucji wspierających cyberbezpieczeństwo

1. Ośrodek Rozwoju Edukacji: +48 22 345 37 00, www.ore.edu.pl
2. Naukowa i Akademicka Sieć Komputerowa Państwowy Instytut Badawczy: +48 22 380 82 04, +48 22 380 82 01, www.nask.pl
3. Ogólnopolska Sieć Edukacyjna: +48 22 182 55 55, www.ose.gov.pl
4. Akademia NASK: +48 22 380 82 00, +48 22 380 82 01, www.akademia.nask.pl
5. Zespół Dyżurnet.pl: <https://dyzurnet.pl/>
6. CERT Polska: <https://cert.pl/>

Procedura bezpieczeństwa „Bezpieczna szkoła” Zagrożenia i działania w zakresie bezpieczeństwa fizycznego i cyfrowego uczniów została omówiona na zebraniu Rady Pedagogicznej dnia 9 stycznia 2024 r. i została wprowadzona w życie Zarządzeniem nr 2/2023-2024 Dyrektora Szkoły w dniu 17 stycznia 2024 r.

